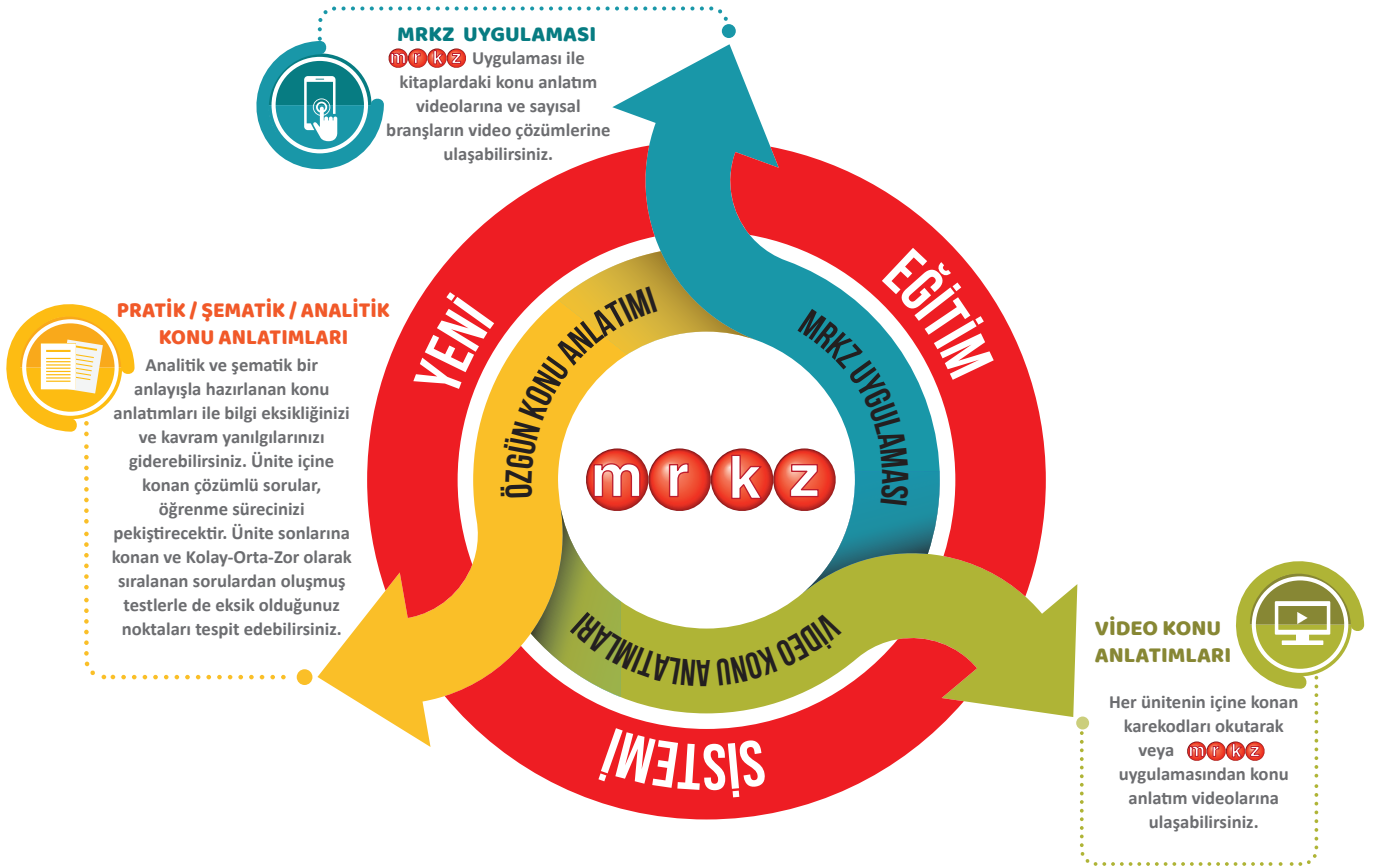




İDEALİNİZDEKİ ÜNİVERSİTE İÇİN PLANLANMIŞ EN İYİ YOL



Analitik Konu Anlatım Kitapları, tek başına ve tam öğrenmeyi sağlayacak şekilde özgün bir formatta hazırlan-
dı. Bu amaç doğrultusunda kitaplarımızın içeriği, dört kavram üzerinde odaklanarak oluşturuldu. Bu kavram-
lar; “analitik öğrenme”, “sarmal içerik”, “görsel öğrenme stili” ve “bireysel öğrenme” özellikleridir. Kitaplarımızın
içerisinde yer alan konular, tamamen görselleştirilerek ve en etkili öğrenme şekli olan bütün-parça-bütün
ilişkisi göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur.

Bu kitabın tüm hakları yayinevine aittir.

Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik, fotokopi veya başka yollarla basımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz. Kitaba ait metinler, şemalar, tablolar kaynak göstererek de olsa kullanılamaz. Kitabın hazırlanış yöntemi taklit edilemez.

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Sedat ÇALIŞKAN

EDİTÖR

Aleyna SELÇUK

YAZAR

Meryem EŞSİZ

DİZGİ - GRAFİK

Orhan ATAK – Mümine TORUN

ISBN

978 - 605 - 7952 - 27 - 1

BASKI

ERTEM BASIM Ltd. Sti./ANKARA
Tel: (0312) 640 16 23 Faks: (0312) 640 16 24
Sertika No: 16031

İLETİŞİM

İvogsan Melih Gökçek Bulvarı 1485. cadde 15/A Ostim
İvedik / ANKARA
Tel: (0312) 384 13 11

ÖN SÖZ

Merhaba Değerli Arkadaşlar,

Yeni Ortaöğretim Felsefe Müfredatı (10. ve 11. Sınıf TYT) dikkate alınarak hazırlanan bu kitap, çoklukla ister çevirilerin kötülüğü ile ister aktaranın da konuya hakim olmaması ile iyi aktarılamadığı için anlaşılamayan, anlaşılamadığı için dışlanan, benimsenemeyen felsefe dersine ait. Bu kitapla size felsefenin aslında hayatın içinde olduğunu, eğer bu alanda ezberden kaçınırsanız sözel düşünme yeteneğinizin, yorum gücünüzün gelişeceğini, ayrıca önyargısız ve hoşgörülü olmayı öğreneceğinizi söyleyebilirim.

Çoğunlukla sınav odaklı yaşadığınız bu dönemde bir felsefe sorusu nasıl çözülmeli sorusuna ünlü bilim adamı Albert Einstein'ın sözü ile cevap verelim. "Bana çözmem için bir soru sorulsa ve 1 saat süre tanınsa, tanınan sürenin 45 dakikasını soruyu okumaya ve anlamaya, 10 dakikasını çözüm yolu geliştirmeye, kalan zamanı da çözmeye ayırım." diyor.

Bunu yapabilmek için;

- ❖ Öncelikle felsefeye önyargısız bir zihinle yaklaşmak gerekir. Çünkü önyargı olduğunda zihin konuya kendi çerçevesi doğrultusunda yaklaşır. Bu durumda konuların öğrenilmesi daha zordur. İnsan sevdiği konuları daha iyi anlar, denmesinin nedeni budur.
- ❖ Felsefi terminolojiye hâkim olmak gerekir. (Kitabınızda bilmeniz gereken kavramlar verilmiştir.)

Umarım bu kitapla felsefe dersini anlayıp sever ve en üst seviyede yararlanırsınız. Bunun için "Filozofik" adını verdiğim anekdot, kısa bilgi, şiir vb yardımcı unsurları ekledim. Amacım; kimi zaman konuyu öğrenirken aynı zamanda konuyla ilgili eğlenceli yanları da görebilmeniz, kimi zamanda "Tamam bu konuda bilgi var ama bak aslında bu, bu yüzden ortaya çıkmış. Bir temeli var" da diyebilmeniz, biraz da günümüzde en çok karşılaştığımız genel kültür eksikliğini gidermeye ufak bir katkı sağlamaktır.

Dipçe: Bu kitabı hazırlarken yararlandığım başta İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Hocalarımla ders notları ve yararlandığım tüm kitapların yazarlarına teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Meryem EŞSİZ



İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	3
İÇİNDEKİLER	4
ÜNİTE - 1 : FELSEFİYİ TANIMA	5-14
ÜNİTE - 2 : FELSEFE İLE DÜŞÜNME	15-22
ÜNİTE - 3 : FELSEFENİN TEMEL KONULARI VE PROBLEMLERİ	23-64
Ontoloji (Varlık Felsefesi)	26
Epistemoloji (Bilgi Felsefesi).....	32
Bilim Felsefesi.....	37
Etik (Ahlak Felsefesi).....	42
Din Felsefesi.....	47
Siyaset Felsefesi	53
Sanat Felsefesi.....	60
ÜNİTE - 4 : FELSEFİ OKUMA VE YAZMA	65-68
ÜNİTE - 5 : MÖ 6. YÜZYIL - MS 2. YÜZYIL FELSEFESİ	69-94
ÜNİTE - 6 : MS 2. YÜZYIL - MS 15. YÜZYIL FELSEFESİ (ORTA ÇAĞ FELSEFESİ)	95-108
ÜNİTE - 7 : 15. YÜZYIL VE 17. YÜZYIL FELSEFESİ (YENİÇAĞ FELSEFESİ)	109-118
ÜNİTE - 8 : 18. YÜZYIL-19. YÜZYIL FELSEFESİ	119-128
ÜNİTE - 9 : 20. YÜZYIL FELSEFESİ	129-142
KAYNAKÇA	144
SANAL KAYNAKÇA	144

FELSEFİYİ TANIMA

FELSEFE nedir?

Felsefe, bilgelik sevgisi, bilgiyi arama (hikmet arayışı) dır.



FELSEFENİN ALANLARI

Metafizik

Evrenin ve ilk nedenlerin incelenmesi

Mantık

Doğru düşünme yolunun incelenmesi

Epistemoloji

Bilginin, bilgi edinme yollarının incelenmesi

Estetik

Sanatın ve güzelliğin incelenmesi

Siyaset

Siyasal hakların, hükümetin, yurttaşlara düşen rolün incelenmesi

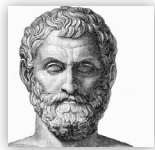
Etik

Ahlakın ve nasıl yaşamak gerektiğinin incelenmesi

İLK KONUSU

İlk felsefe tüm varlıkların özünü, son nedenlerini araştırarak ve özellikle de evrenin yapısını ve özünü bilmek isteyen metafiziktir.

İLK FİLOZOF



Thales (ölm. 546)dir.

BAŞLANGIÇ ZAMANI

MÖ 6. yüzyıl

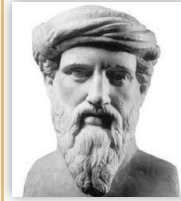
BAŞLANGIÇ YERİ – NEDENİ

Sistematik felsefenin İyonya'da başladığı kabul edilir.

Bunun başlıca nedenleri:

- ◆ Doğada var olanı din ile değil yine doğal güçlerle (doğada var olanlarla) açıklama isteği
- ◆ Liman kentlerinin hem ticarete hem de bilgi alışverişine olanak vermesi
- ◆ İlk demokrasinin Yunanistan'da filizlenmesi
- ◆ Kölelik kurumunun varlığının efendiler için farklı uğraşlara olanak tanınması

TERİMİ İLK KULLANAN



Felsefe sözcüğü, bir söylenceye göre ilk kez Pitagoras (MÖ VI. yy.) tarafından kullanılmıştır.

İLK SORUSU

"Arkhe – ana madde nedir?" sorusudur.

VARLIĞA YAKLAŞIMI

Tümeldir.

YÖNTEMİ

Tümdengelimdir.

İLGİLİ OLDUĞU ALANLAR

Bilim, sanat ve din felsefenin ilgili olduğu alanlardır.

FELSEFİYİ TANIMA

Felsefenin çetin sorularıyla uğraşmaktansa filozoflara "fildişi kulelerde yaşayan, gerçek hayattan kopuk ayırksılar" demek büyük kolaylıktır. Kabul edelim ki karşımızdaki kişiyle tartıştığımız konuyu "Felsefe yapma!" diyerek kestirip atabilmek, noktalamak daha büyük kolaylıktır. Ama bize dayatılanlarla yaşamak istemiyorsak, yaşadığımız hayat başkalarının (otoritelerin) belirlemesi değil de kendi mantıksal seçimlerimiz olsun istiyorsak, "ne yapmalıyım?" sorusunun cevabını arıyorsak, yüzümüzü dönmemiz gereken yer felsefedir. **Çünkü felsefe hayatın kendisini ele alır.**

FiloZofik

"Felsefe yapmak mı lazımdır diyorsunuz o halde felsefe yapmak lazımdır. Felsefe yapmamak mı lazımdır diyorsunuz, bunu yapmak için yine felsefe yapmak lazımdır."

Aristoteles

DÜŞÜNME ÜZERİNE

- ◆ İnsan bilinçli bir varlıktır. Bilinçli olmak insanın daha önce farkında olmadığı şeylerin, bilgi edinme sonrası farkına varmasıdır. Kişinin bilinç durumu üzerine düşünmesi ve düşüncelerini nelerin etkilediğini sorgulaması ise **öz bilinç** durumudur.
- ◆ İnsan bilgi edinmenin yanı sıra bilginin nasıl elde edileceğinin cevabını bulmaya ve tüm bunların eleştirisini yapmaya da çalışır. Bu durum onu mağaradan gökdelene; tekerleğin icadından uzay aracı kullanmaya taşımış, bu kazanımlarıyla kendisinin ve çevresindekilerin de farkındalığına ulaşmıştır.
- ◆ Düşünme sırasında karşılaştırmalar yapma, analiz, sentez, bağlantı kurma ve kavrama gibi işlemlerden oluşan zihinsel bir süreç gerçekleşir. Karşımızdaki kişinin verdiği bilgilere dayanarak örneğin, duyuşal verilere ulaşılmasa da (limonun tadını bilmeyen kişinin zihninde bununla ilgili canlanma olmaması vb.); kişi belleğindeki bilgileri çağırarak aklında kendisine göre oluşturduğu canlandırma ve bu canlandırmanın bütünlüğü içinde durumu anlamaya çalışır (ekşi tada sahip başka bir meyveyi hatırlama). Bu canlandırma, bellekte sembollerin zihinsel bir dizge

hâline getirilmesiyle olur. Semboller arası ilişkilerin doğru bir şekilde kurulmasıyla anlamlandırma yapılır ve düşünme içerikleri bilgi hâline gelir.

- ◆ Ancak bugün hala dünyadaki sorunların en temelinde bireylerin düşün(e)memeleri vardır. Haliyle her konuda (örneğin ne düşüneceğinden neye inanacağına, nasıl davranacağından neye güleceğine ya da üzüleceğine kadar) bir otorite figürüne bağımlı olan, bu sebeple eleştirel düşünemeyen, sorgulayamayan bireylerden; kendilerini, toplumu ya da evreni anlamaları beklenemez.
- ◆ Oysa bireyler ancak "**eleştirel düşünme**" becerisi ile yaşamı sorgulayabilir, doğruyu yanlış ayırt edebilir; (dijital çağda en çok sıkıntısı yaşanan) çarpıtılmış ya da yalan bilgilerle sunulan iddia ve önermeleri eleştirebilir; görüşlerini sağlam gerekçelerle destekleyebilir; otorite bağımlılığından kurtulabilirler.

Bu konuda imdadımıza tabi ki felsefe yetişecektir.

FELSEFE NEDİR?

Bir kavramın tanımını yaptığınızda; aslında onu hem sınıflandırmış hem de sınırlandırmış olursunuz. Felsefenin tek bir tanımının olmaması bu açıdan bakıldığında gayet anlaşılır bir hâl almaktadır. Çünkü felsefe öyle bir alandır ki; onun hakkında söylenenler ne bitmiştir ne de bitecek gibidir.

Doğuştan gelen temel bir duygu olan merak, bilme, öğrenme isteği temelli olan felsefe, haliyle insanlık tarihi kadar eskidir. İlk izleri Doğu medeniyetlerinde görülse de, bu izlerin pratik yaşama dönük olması (salt bilmek için bilmek çabası olmaması); varlığı, yine var olanla açıklama isteği ve çabası içinde olan Antik Yunan medeniyetinde (MÖ 6. yüzyılda) sistematik hâle geldiği kabulünü getirir.

Birey kendisini düşünmeye yönlendiren sorular sormayı, bir soruna ilişkin farklı çözümler üretebilmeyi, görüşler arasında önemli benzerlik ve farklılıkları bulabilmeyi, görüşlere tarafsız yaklaşmayı felsefe sayesinde kazanacaktır. Çünkü felsefenin temelinde eleştirel ve mantıklı düşünme vardır. Üstelik felsefe düşünmeyi, hem konu hem de araştırma yöntemi olarak ele alır.

ÖRNEK

"Felsefe yapmak mı lazımdır diyorsunuz o halde felsefe yapmak lazımdır. Felsefe yapmamak mı lazımdır diyorsunuz, bunu yapmak için yine felsefe yapmak lazımdır." Aristoteles

Buna göre felsefe yapmak kişiye aşağıdakilerden hangisini kazandırmaz?

- A) Öne sürülen görüşlere tarafsız yaklaşmayı
- B) Düşünmeye yönlendiren sorular sormayı
- C) Görüşler arasındaki benzerlik ve farklılıkları bulabilmeyi
- D) Otoritelerin görüşlerini sorgusuz kabul etmeyi
- E) Bir soruna ilişkin farklı çözümler üretebilmeyi

Otoritelerin görüşlerini sorgusuz kabul etme ancak dogmatik yapıya sahip kişilerin yapacağı bir harekettir. Oysa felsefe yapan kişi kendisine sunulan ne varsa sorgulamadan farklı kaynaklardan araştırmadan kabul etmez.

"D"

Filozofik

"Filozof mümkün olduğu ölçüde bilginin tümüne sahip olan insandır."

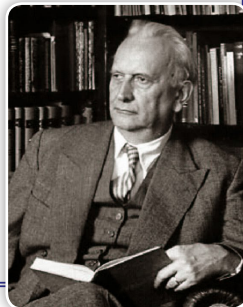
Aristoteles

İşte felsefe - **Kant**'in söylemine yakışır biçimde ve alçak gönüllü bir yaklaşım içinde - bilgiyi / bilgeliği arayan zihinsel bir tutumdur. Felsefe (philosophia); "philo" (sevgi) ve "sophia" (bilgelik / hikmet) anlamında iki kelimeden meydana gelmiştir ve "bilgelik sevgisi" demektir. Bu doğrultuda filozofun en önemli özelliği, "bilgeliği arayan" kişi olmasıdır.



Kant

Alman filozofu **Karl Jaspers**, filozof için "Bilgelik peşinden koşan"; felsefe için de "Yolda olmak." betimlemelerini yapmıştır. Tam tersi bir durum olan bir felsefi sistem dogmatizme, yani sorgulanmayan, değişmeyen bir bilgiye dönüştüğünde aslında kendine ihanet etmiş olur.



Karl Jaspers

Filozofik

Felsefe sözcüğü, bir söylenceye göre ilk kez Pythagoras (M.Ö. VI. yy.) tarafından kullanılmıştır. Ona, bir "bilge" (Yunanca: sophos) olup olmadığını sorduklarında şöyle yanıtlar: "Bir sophos değilim ama bir philosophosum" (Bilge değilim ama bilgelik severim).

Bu yüzden filozofta, dogmatikliğin aksine bir alçak gönüllük vardır. O, doğruya ulaşmış olduğunu düşünmez, öne sürdüğü savda kendisini haklı kılma ihtiyacı taşımaz ya da kendi doğrusunu başkalarına zorla kabul ettirme gibi bir arzusu ol(a)maz. Oysa dogmatik yapıya sahip bir insan, doğruya zaten sahiptir. Onun için araştırılması, sorgulanması gereken bir şey yoktur. Bu da Sokrates'in en yüce erdemini "kendini bilmek" olduğu ya da "Bildiğim bir şey varsa hiçbir şey bilmediğimdir." düşüncesiyle sonuna kadar çelişir.

Filozofik

"Hurafeler dünyayı ateşe verir: Onları söndürecek olan felsefedir."

Voltaire

Anlaşılabileceği gibi felsefe hakkında kesin bir şey söylemek ya da üzerinde hemfikir olunan bir tanım yapabilmek güçtür. Bununla birlikte eleştirel düşünmenin ne olduğuna ilişkin yanıtın başlangıcı Platon'un Sokratik diyaloglarındaki doğru bilgi arayışına kadar geri götürülebilir. Antikçağ filozoflarından Sokrates felsefeyi, "Neleri bilmediğini bilmek", Platon "Doğruyu bulma yolunda düşünsel çalışma" olarak görürken eleştirel düşünmenin ne olduğunu da yanıtlamışlardır. Bu bağlamda "Eleştirel düşünme, entelektüel erdemlerin başında gelen bilgelik erdeminden başka bir şey değildir." Bu açıdan Antiklerin "bilge", modernlerin ise "eleştirel düşünür" olarak nitelendirdikleri insanların temel özelliği "Bilgi ve deneyimle desteklenmiş, akla dayalı ve uygulamaya dönük yargılarda bulunabilmektir."

İslam toplumunda ise, kelâm hareketinin yanı sıra bir de felsefe hareketini başlattığı için ilk İslam filozofu unvanını alan **Kindî** felsefeyi, "İnsan sanatlarının en üstünü ve en değerlisi" olarak niteler ve "Felsefe insanın gücü ölçüsünde varlığın hakikatini bilmesidir" şeklinde tanımlar.



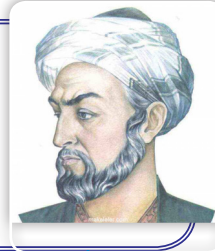
Kindî

Kindî'den sonra İslam Felsefesinin en önemli kişisi **Farabi**'ye göre felsefenin amacı, "Varlıkları var olma özellikleri bakımından bilebilmek ve varlığın ilk nedenlerine ulaşmaktır. Felsefe yoluyla bütün varlıkların bilgisine ulaşan insan böylece, bir ölçüde tanrıya benzemiş olur."



Farabi

"Felsefe" ve "hikmet"i eş anlamlı terimler olarak kullanan **İbn-i Sînâ**'ya göre de en genel anlamıyla felsefe "İnsanın, eşyanın yahut bütün var olanların hakikatine vâkıf olmak suretiyle yetkinleşmesi"dir.



İbni Sina

Üç İslam filozofunda ortak olarak gördüğümüz "varlığın hakikati"ne ulaşmak olsa da; Kindî, bunu insanın gücü ölçüsünde yapabileceğini, İbn-i Sînâ insanın yetkinleşebilmesi için varlığın hakikatine ulaşabilmesinin gerekli olduğunu, ileri sürer. Bu konuda en uç nokta **Farabi**'dir. O'na göre felsefe yoluyla bütün varlıkların bilgisine ulaşan insan böylece, bir ölçüde tanrıya benzemiş olur.

ÖRNEK

Filozof, alçak gönüllü bir yapıya sahiptir. O, doğruya ulaşmış olduğunu düşünmez, öne sürdüğü savda kendisini haklı kılmaya ihtiyacı taşımaz ya da kendi doğrusunu başkalarına zorla kabul ettirme gibi bir arzusu ol(a)maz. Tersine yapıya sahip bir insan, doğruya zaten sahiptir. Onun için araştırılması, sorgulanması gereken bir şey yoktur. Bu da Sokrates'in en yüce erdemini "kendini bilmek" olduğu ya da "Bildiğim bir şey varsa hiçbir şey bilmediğimdir." düşüncesiyle sonuna kadar çelişir.

Buna göre filozof aşağıdaki özelliklerden hangisine sahip değildir?

- A) Sorgulayıcı olma B) Dogmatik olma
C) Eleştirel olma D) Alçak gönüllü olma
E) Bilgisever olma

"Doğruya ulaşmış olduğunu düşünmeme" özelliği beraberinde eleştirel ve sorgulayıcı olmayı getirir; bilmediğini varsayma ilkesi de beraberinde alçak gönüllü olma ve bilgiyi aramayı sağlayan bilgisever olmayı getirecektir. Ancak böyle bir kişi körü körüne biliyorum iddiasında bulunmayacağı için dogmatik olamaz.

"B"

Filozofik

Bilmeyen ve bilmediğini bilen, çocuktur; ona öğretin!

Bilen ve bildiğini bilmeyen, uykudadır; onu uyandırın!

Bilmeyen ve bilmediğini bilmeyen, aptaldır; ondan sakının!

Bilen ve bildiğini bilen, liderdir; onu izleyin!

Konfüçyüs

Günümüze gelirse;

Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadarki süreçte, Türkiye'de felsefe ve bilim anlayışında, sosyal ve tarihsel nedenlerle pragmatizm düşüncesi öne çıkmış, felsefenin "ne işe yaradığı" sorgulanır olmuş, bilim yerine tekniğe öncelik verilmiştir. Bu düşüncenin yanlışlığını ortaya koyanlardan birisi de **Hilmi Ziya Ülken** olmuştur. Ülken, "Fikir yerden bitmez, bir geleneğe dayanır" demekte, "...yeni bir şey söylemek için eskinin korunması, beğenilen ve beğenilmeyen tarafların ayıklanması lazımdır" diyerek felsefi geleneğin önemine, dikkat çekmektedir. "Felsefe dili ve geleneği, nesillerin emeğini üst üste koyarak kurulacak bir "akademi" işidir." diyen Ülken'in ifadesiyle felsefe, "Bir eleştirme ve tespit etme faaliyetidir."



Hilmi Ziya Ülken



Takiyettin Mengüşoğlu

Yine insanın varlık sorunları üzerine yoğunlaşan **Takiyettin Mengüşoğlu**'na göre felsefe insan yaşamına yön vermeli, toplumun düzenlenmesinde yol gösterici olmalı, soyut bir düşünme ürünü olarak kalmamalıdır. İnsan düşünen, başaran, eylemde bulunan, çevresiyle bağlantı kuran bir varlıktır. Bu özelliği dolayısıyla felsefesinin kaynağı da yaşadığı gerçeklerdir.

Felsefe yapmanın, felsefeyi kavramanın niteliğini özgür ve yaratıcı düşünmeyle ilişkilendiren **Karl Jaspers**'a göre de "Felsefe yapan, düşüncelerini dogmalar düzeyine indirmez, onların emrine girmez, o düşüncelerinin efendisidir". Çünkü felsefe, nesnel gerçekliğin hemen her boyutunda olup bitenler üzerinde gerçekleştirdiği sorgulamasını, çok yönlü, kuşkulu ve derinlemesine düşünce biçimini, çözümleyici ve irdemeci yaklaşımını işe koşarak sürdürmektedir. Varoluşçuluk'un kurucularından olan Jaspers, varlıktan önce oluş sorununa çözüm aramanın gereğini ileri sürerek insanı düşüncenin odağı durumuna getirmiştir. Ona göre, felsefenin temeli insanın benliğidir.

FİLOZOF KİMDİR?

- ✓ Felsefe, Yunanca philo (sevgi) sophia (bilgelik / hikmet) köklerinden oluşan philosophia (bilgelik sevgisi) anlamına gelir. Filozof da 'hikmet' seven, olayların nedenlerini bilmek isteyen, hakikati herhangi bir çıkar gözetmeksizin araştıran ve bu doğrultuda bildiklerini yaşam pratiği olarak sergileyendir. Sophia, aynı zamanda akla uygun davranma ve her türlü ölçüsüzlükten kaçınmayı içeren bir yaşama biçimini de ifade eder. **Filozof bu doğrultuda bakıldığında sadece bilgiyi / bilgeliği seven değil onu yaşamına da aktaran kişidir.**
- ✓ Felsefe öğrenmek, filozofların görüşlerini bilmeye bağlıdır. Felsefe yaparken, felsefeyle uğraşmış ve onu doruğa çıkarmış olan büyük düşünürlerin görüşlerini de hesaba katmak gerekir. **Kuşkusuz felsefe öğrenmenin en doğru yolu, doğrudan felsefenin ana kaynağı olan filozofların görüşlerini öğrenmekten de geçer.**
- ✓ **Filozof, şüpheli ve sorgulayıcı bir yapıya sahiptir.** Onun için kendiliğinden anlaşılır, apaçık ya da dayatmalar sonucu sahip olacağı bir bilgi yoktur. Her şeyi sorgulayarak kavramak, herkesin gördüğünün ötesine geçmek ister. Bir tavır olarak şüphe, filozofun ruhunda vardır. Atina'nın mitolojiye dayalı din anlayışını Sokrates, Ortaçağın Skolastik görüşünü ise Kopernik ve Bruno gibi düşünürler hiçbir dogmaya ve dayatmaya dayanmadan akıl ve bilgiyle temellendirerek eleştirmişlerdir.
- ✓ **Filozofların görüşleri zamanla değişebilir.** Filozof, görüşlerine sıkı sıkıya bağlı, mutlak bir yapıya sahip bir kişi değildir. Bir filozof aynı konu üzerinde, farklı zamanlarda farklı düşüncelere sahip olabilir. Bu durum felsefi çalışmalarda kesinlik ve bitmişliğin olmadığına göstergesidir. Örneğin Sokrates "Devlet" adlı eserindeki görüşlerinin bazılarını, "Yasalar" adlı eserinde savunmamıştır.
- ✓ **Bir filozof kendi çağında yaşayan ve kendinden sonra gelen filozofları etkileyebilir.** Demokritos, duyuların bilginin tek kaynağı olduğunu söyler. Fakat duyuların eşyada olan nitelikleri bildirmek yerine, duyuların kişiye göre eşyayla ilgili özel izlenimler oluşturduğunu belirtir. Yani biz eşyayı olduğu gibi değil duyu organlarının bize bildirdiği gibi algılarız. Demokritos'un bu görüşünün etkisinde kalan Sofistler, bilginin insana göre değişebileceğini, Septikler de aynı görüşten hareketle bilgiyi elde etmenin imkânsız olduğunu savunmuşlardır.

- ✓ **Filozofun kişisel birikimleri ve yaşantıları düşünce sistemlerini etkiler.** Filozofun öne sürdüğü görüşleri daha iyi kavrayabilmek için ortaya koyduklarını bütünlük içinde incelemek kadar ona etki etmiş diğer filozofları düşünce akımlarını da bilmek gerekir. Çünkü filozof ürettiği çözümlerde diğer düşünürlerin etkisinde kalır. Çoğu zaman bunun da ötesinde, yaşadığı çağ – toplum, hastalıkları, kişisel ilişkileri bile filozofun kurduğu yapıyı etkileyebilir. Epiküros'un acının yokluğunu en yüksek haz olarak belirlemesi, onun uzun yıllar damla (gut) hastalığının getirdiği acılarla boğuşmak zorunda kalmasına bağlanabilir. Öte yandan Platon'un demokrasi karşıtı eğilimleri, hocası Sokrates'in Atina demokrasisi tarafından ölüme mahkûm edilmesi karşısında duyduğu kızgınlıkla açıklanabilir.

FELSEFEDE TEMELLENDİRME YAPMA

- Felsefe, insana birçok konuda doğru ve açık seçik bir biçimde düşünebilmeyi; diğer bir deyişle, kavramları açıklığa kavuşturup, düşünceleri sağlam bir şekilde temellendirmeyi öğretir.
- Filozof ortaya koyduğu görüşlerini, akla dayanarak ve aşama aşama açıklar, kullandığı kavram ve sözcükleri anlam karmaşası yaratmayacak şekilde açık seçik hale getirir, önermeler arasında bir tutarlılık sağlar.
- Felsefi sistemini ortaya koyan filozof; niçin böyle düşündüğünü, deney ve gözlemlere dayanarak değil akılsal çıkarımlarla açıklar, görüşlerini gerekçelendirir; açıklamalarını mantıksal bir bütünlük içerisinde yapar. Buna temellendirme denir.
- Temellendirme kelime anlamı olarak, bir iddiayı, bir sonucu, bir önermeyi ya da belli bir davranış tarzını, yeterli nedenler, tatmin edici deliller ve sağlam dayanaklar göstererek savunma, desteklemedir.

ÖRNEK

Aşağıdakilerden hangisi felsefi temellendirmenin özelliklerinden **değildir**?

- A) Akla dayalı olması
- B) Aşama aşama gerçekleşmesi
- C) Önermeler arasında tutarlılık olması
- D) Kavramlarda anlam kargaşası olmaması
- E) Deney ve gözleme dayanması

Felsefi temellendirmeler deney ve gözlemlere dayanarak değil akılsal çıkarımlarla yapılır.

"E"

FELSEFİ DÜŞÜNCENİN ORTAYA ÇIKIŞI

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özellik düşünme ve düşündüğünü eyleme geçirme olduğu için insanlık tarihine miras bırakan tüm kültürlerin (Sümer ve diğer Mezopotamya medeniyetleri ayrıca Eski Çin, Hint, İran ve Mısır medeniyetleri gibi) felsefenin başlangıcında etkisi olduğunu düşünmek mümkün olsa da varlık-oluş, bilgi ve değerle ilgili sistemli düşünceler (Eski Yunan) felsefenin başlangıcı sayılabilir.

FELSEFİ DÜŞÜNCENİN ÖZELLİKLERİ

Merak ve Hayret	Şüphe ve Sorgulama	Eleştiri Süzgeci	Refleksif Düşünce	Yığılımlı İlerleme Öznel Tutarlılık Sistemlilik Rasyonel olma	Tümel – Evrensel
Bir çocuk için dünya ve dünya üzerindeki her şey yenidir, ilginçtir, merak eder. Yağmurun yağması büyük bir olaydır. Kuşun uçuşması hatta musluktan suyun akmasına bile, hayret eder. Büyükler içinse dünya sıradan bir yerdir; yine yağmur yağıyordu, musluktan su akması değil akmaması şaşkınlık vermelidir vb.	Filozoflar ise dünyaya alışmayı bir türlü becerememeleri ile diğer büyüklerden ayrılırlar. Filozoflarla küçük çocukların en önemli ortak yanı da budur; sorgularlar. Bir filozof için dünya hâlâ akıl almaz bir yerdir, sırlarla dolu, gizemli bir şeydir. Bu yüzden bir filozof ömrü boyunca duyarlı bir çocuk olarak kalır. Hatta filozofun çalışmalarını yaptırmak istediği nokta, çocukların soruları kadar basit ve temel olanı bulmak üzerinedir. “Yaşama gelme amacımız nedir? İyi nedir? Bir şey gerçekten bilinebilir mi? Varlık var mıdır?” gibi soruların hepsi hem felsefenin hem de çocuğun temel sorularıdır. Ancak bir diğer ortak nokta cevaplar verildiğinde kendini gösterir. Filozoflar da çocuklar da sordukları sorulara verilen cevaplara “acabayla” yaklaşırlar, şüphe duyarlar. Çünkü felsefe; doğa, insan, ahlak, toplum, dil, bilgi, sanat, din, bilim, politika, hukuk, devlet gibi konulara getirilen genel / evrensel açıklamalar karşısında kuşkucu ve eleştirel bir düşünce çabasıdır.	Felsefi düşünce, kendisine veri olarak aldığı her tür malzemeyi aklın eleştiri süzgecinden geçirir. Bu çaba Aristoteles’in ünlü yapıtı “Metafizik”te de karşımıza çıkar. Metafizik ‘Bütün insanlar doğal olarak bilmek isterler’ cümlesi ile başlar. Ve yine Aristoteles’e göre insanların duyarlılığını kullanmaktan, örneğin görmekten, işitmekten vb. duydukları zevk bunun en açık kanıtıdır. Ama yine de aynı konuda farklı görüşlerin oluşu ve duyu organlarının aldanması kuşkuyu artırır.	Burada felsefenin “kendine dönük düşünme (refleksif)” yönü devreye girer. Felsefe yapan zihin hiçbir zaman yalnızca bir nesne hakkında düşünmez. Herhangi bir nesneyi düşünürken, aynı zamanda hep o nesneye ilişkin kendi düşüncesi hakkında da düşünür. Bu yüzden felsefeye ikinci dereceden düşünce, düşünce hakkında düşünce denmesi yanlış olmaz.	Elbette filozofun ortaya koyduğu felsefi sistem kendinden önceki filozofların görüşlerinden etkilenip izler taşıyabilir. Ancak her filozof ele aldığı konuyu kendi çağının ve yaşamının koşulları içinde değerlendireceği için (öznel) aynı konuda birbirinden farklı görüşler birikimi (yığılımlı ilerleme) sağlar. Yine de örneğin “Doğru bilginin kaynağı nedir?” sorusuna verilmiş cevaplara bir göz atalım dediğimizde her cevabın kendi içinde mantıksal bütünlüğe (tutarlılık) sahip olduğunu, belli bir sistem (düzen, bütünlük) içinde ve akıl ilkelerine uygun (rasyonel) olduğunu görürüz.	Böyle özelliklere sahip bir disiplinin tümel olması zaten söz konusu olamaz. Çünkü insan yaşantısına giren her şey felsefeye konu oluşturabilir. Aklınıza gelebilecek her şey ama her şey felsefenin konusu içindedir. Öte yandan, felsefi sorulara verilen cevaplar filozofa göre (öznel) olsa da felsefi sorular herkes tarafından sorulabilecek sorulardır yani evrensel dir.

Nermi Uygur'un "Bir Felsefe Sorusu Nedir?" adlı yazısından derlenen felsefi soruların niteliğine dair bir metin:

BİR FELSEFE SORUSU NEDİR?



Nermi Uygur

Filozof soru tutkudur. Seve seve, bir ödevi yerine getirmenin verdiği bir hazla sorar — bol bol sorar. (Acaba filozofun cevapları soruları mıdır?)

Felsefe sorusu aslında, birinin -filozofun- başka birine sorduğu bir soru değildir. Filozof kendi kendine soru soran kişidir. Bir kalabalığın, diyelim ki bir filozof topluluğunun önünde de sorulsa, soruyu soran -tabii sorusu bir felsefe sorusu ise- bu soruyu sadece kendisi için sormuştur. Filozof kendisinden sorar. Bir felsefe sorusu filozofu kendi kendisiyle konuşmaya başlatır yahut da yine bir felsefe sorusuyla başlamış olan bir konuşmayı sürdürür. **Filozof soru tutkudur, sorularını öncelikle kendisine sorar. Felsefe sorusu, henüz bir soru olsa da bakış açımıza yeni bir yön verir.**

Felsefede tek tek sorular önceden tespit edilemez. Her araştırma gibi felsefe de yeni sorulara açıktır. Nerede sorular hep aynı kalmışsa, orada felsefe araştırma olmaktan çıkmış demektir. Kimi bir baş soru felsefeden bilime aktarılır; ondan sonra da, o soruyla uğraşmış olan düşünürlere belli bir bilimin öncüsü gözüyle bakmaya başlanır. Kimi de, bazı felsefe okullarını bir süre canlı tutmuş olan bir soru öbeğinin büyük gürültüler arasında 'meğerse yanlış olduğu' her yana duyurulur. **Kimi felsefe soruları filozoflarca cevaplansa da zamanla felsefenin alanından çıkarak artık bilimin cevap aradığı bir soru haline gelebilir. Bu haliyle felsefe bilime yol açmıştır. Oysa kimi felsefe soruları da bir döneme damgasını vursa da zamanla değerini kaybedebilir.**

...

Felsefe sorusu ne eylemlerden çıkar ne de eylemlerle giderilebilir. **Felsefe soruları günlük yaşamın sorularından farklıdır.**

...

Felsefe sorularının cevabı doğrudan eyleme, günlük yaşama değil, düşünceye ve eylemlerden çıkarılacak yorumlara dayanır. Hiçbir felsefe sorusunun yanıtı eylemde ya da yaptırmada bulunmaz. "Sokak lambası açık mı kapalı mı?" sorusuna yanıt vermek için söz konusu lambaya gitmek gerekirken, "şuur (bilinç) nedir?" sorusu için bir eylemde bulunmazsınız. Gereken bu konuda yazmak ya da konuşmaktır.

...

Felsefe soruları, kesin cevap kaygısı olmayan varlığın anlamına yönelik sorulardır ve varlığı bir bütünlük içerisinde derinlemesine sorgular, analiz eder.

...

Filozof kendi kendine soru soran kişidir. Bir kalabalığa karşı konuşuyor olsa dahi soruyu ilkin kendisine sormuştur. Bu soruların yanıtı ise 'sorulana' bağlı değildir. Felsefe sorusu, başkasından edindiğimiz yanıtla yetinilecek bir soru değildir. Hatta Uygur'a göre

felsefe sınavlarında öncelikle öğrencinin kendisine sormuş olduğu bir soru sorulmalıdır. Felsefe soruları, her çağa ve her insana açık olup cevapları öznel olduğu için bitmişlik kesinlik yoktur.

...

Gündelik sorulardaki boşluklar, dünyaya başvuru olarak doldurulur. "Bu evin kaç odası var?" sorusundaki "kaç" sorulan tarafından doldurulması gereken bir boşluğu işaret eder. Bunun gibi yine boşluk içeren 'kaç, kim, nerede soruları' doldurulması gereken sorulardır. Oysa gündelik sorulardan farklı olarak felsefe soruları bir boşluk içermez. Dolayısıyla dünyaya başvurmayı da gerektirmez. "Nedir?" doldurulması gereken bir boşluk değildir. Gündelik sorularda doldurulan bir sorunun "Bu evin 4 odası var." yeniden sorulması gerekmez fakat felsefede her doldurma tümcesi o sorunun eskisinden daha çok ayak direyerek sorulmasına yol açar. Çünkü felsefede sorular soruları doğurur. Ayrıca gündelik soruların doldurulmasında dünyaya bağlılık söz konusuysen felsefe sorularının böyle bir bağlılığı yoktur.

...

Felsefe soruları nasıl sorusuna değil nedir sorusuna cevap arar. Zaman zaman "nedir?"siz felsefe sorularıyla da karşılaşılır; örneğin, "Kaç çeşit bilgi vardır?" gibi. Ancak bu sorular da "nedir?"lilerin kaynağından çıkmıştır. "Kaç çeşit bilgi vardır?" sorusu, kolaylıkla "bilgi nedir?" sorusuna geri götürülebilir. Aslında iki sorunun sorduğu şey arasında hiçbir ayrılık yoktur.

...

Felsefenin tarihi cevapsız soruların tarihidir. Felsefe soruları ise, insanın kendisinden sorduğu, sorarken de neyi sorduğunu bildiği, belirli birtakım sorulardır. Bir felsefe sorusuna ilkece cevapsız bir soru gözüyle bakılamaz. Felsefedeki sorulara eksiksiz, genel geçer, başka türlü tasarılanamayan, zaruri cevaplar bekleyenler, muhakkak hayal kırıklığına uğrayacaklardır. Değil felsefe sorularının, tek tek bilimlerdeki birçok soruların da, hatta kesin cevaplı diye bilinen matematik sorularının da, böylesine sert bir ideale yaklaşmadığı görülür. Bu ideale, herhangi bir yaşam veya bilim alanında, ancak hazır cevaplardan kalkıp; gene sözü edilen ideale uygun sorular düzmeye kalkışınca erişilebilir. Ama bu sözüm ona başarı, arabayı atların önüne koştuktan farksızdır.

Buna bağlı olarak acele çıkarımlardan birinde daha değişiklik yapmak mümkündür. Bu çıkarımın tezine göre: cevabı olmayan bir felsefe sorusu yoktur.

(Felsefede bilimde olduğu gibi tek bir doğru cevap yoktur.)

ÖRNEK

İnsanın akıllı bir varlık olması, aynı zamanda onun felsefe yapabilen bir varlık olmasının da temelini oluşturmaktadır. Ancak acaba insanın her düşüncesi felsefi midir? Düşündüğümüz her zaman felsefe mi yaparız? Elbette hayır. İnsan düşünen bir varlıktır. Hayatta en fazla yaptığımız şeylerin başında düşünme gelir. Ancak bütün düşüncelerimiz felsefi nitelik taşımaz.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi felsefi bir sorudur?

- A) Bu dağın yüksekliği ne kadar?
- B) Bu bölgede hangi ürünler yetişiyor?
- C) Güzellik nedir?
- D) Saat kaç oldu?
- E) Kapıyı kapattın mı?

Bir şeyin "ne olduğunu" düşünmek bu konuda çıkarımlar yapmak felsefe ile ilgilidir.

"C"

FELSEFENİN BİREYSEL VE TOPLUMSAL İŞLEMLERİ

Bugünün felsefesi bilimlerin gelişmesiyle; bilgi, bilim, sanat ve ahlak alanlarındaki kavramları açıklığa ulaştırmak, bu alanlarda ileri sürülen tez ve değer yargılarını eleştirel bir yaklaşımla ele almak, insan hayatının bir anlamı olup olmadığını araştırmak, insanın hangi eylemleri gerçekleştirmesi gerektiğini sorgulamak, insanı ve toplumu mutlu edebilecek koşullarla ilgilenmek çabasıdır.

Felsefe, insanların ve toplumların yaşamlarında çok önemli bir takım işlevler gerçekleştirmiştir. Felsefenin önemini ve değerini ortaya koyan bu işlevleri şöyle sıralayabiliriz:

Toplumsal İşlevler

- ◆ Büyük siyasi oluşumların ve dönüşümlerin ortaya çıkışında etkili olması (Rönesans, Reform hareketleri, Fransız Devrimi gibi büyük siyasi hareketlerin temelinde filozofların görüşleri vardır.)
- ◆ Bir yönetim biçimi olan demokrasinin gelişmesine ve işleyişine önemli katkılar sağlaması
- ◆ Bilgiyi üretmenin önemli yollarından biri olması (Çağdaşlığı ve gelişmeyi yakalamış, bilim ve teknoloji yaratmış toplumlar felsefede de ileridir.)
- ◆ Kazandırdığı demokrasi ve hoşgörü bilinci ile farklı toplulukların bir arada yaşayabilmesi
- ◆ Akla ve bilime değer veren bir toplum olunması

Bireysel İşlevler

- ◆ İnsanın bilinçlenmesi ve kendi hayatına yön verebilmesi

- ◆ Olgu ve olayları akıl yoluyla çözümleyebilmesi
- ◆ Evreni, dünyayı, kendini anlaması, merak ve şüphe dürtüsünün doyurulması
- ◆ Birçok konuda doğru ve tutarlı düşünebilmeyi öğretmesi
- ◆ İnsanın bir probleme birçok yönden bakabilmesi ve sorunlara ön yargısız yaklaşabilmesi
- ◆ Felsefi düşünüşü kavrayabilen insanın, hem farklı fikirlerle açık hem de sabit görüşlü olmadığı için yeni fikirler oluşturabilecek yeterliliğe sahip olması. Kısaca çok yönlü bakabildiği için özgürce düşünebilmesidir.

BİLİNMESİ GEREKEN KAVRAMLAR

Bilgi	Öznenin öğrenme amaçlı nesneye yönelimi sonucunda ortaya çıkan üründür.
Bilinç	İnsanın kendisini, çevresini ve olup biteni tanıma, algılama, kavrama, fark etme yetisidir.
Düşünme	Kişinin öğrenme süreci içinde kazandığı kavramlar, kullandığı imgeler, düşünce ve hareketler, sözcük ve terimler gibi simgeler aracılığıyla gerçekleştirilen zihinsel faaliyettir.
Eleştirel düşünme	Bilgi ve deneyimle desteklenmiş, akla dayalı ve uygulamaya dönük yargılarda bulunabilmektir.
Evrensel	Herkes tarafından kabul edilen. Felsefenin soruları (evrenselidir). Örneğin, felsefenin soruları. (Mutluluk nasıl elde edilir? Ölümden sonra yaşam var mıdır?)
Felsefe	Felsefe (philosophia); "philo" (sevgi) ve "sophia" (bilgelik / hikmet) anlamında iki kelimeden meydana gelmiştir ve "bilgelik sevgisi" demektir.
Filozof	Bilen, bildiğini iddia eden değil, bilgiyi arayan (sürekli öğrenme isteği içinde olan) kişidir.
Hikmet	Bilgelik. Her şeyi bilme halidir.
Nesnel (Objektif)	Nesneden hareketle ortaya konulan, kişisel yargı içermeyen, tarafsız olma durumu.
Öz Bilinç	Kişinin bilinç durumu üzerine düşünmesi ve düşüncelerini nelerin etkilediğini sorgulaması durumudur.
Öznel (Subjektif)	Nesneye değil kişinin duygu, düşünce ve sezgilerine dayanan, kişiye göre ve kişisel olan. Felsefenin cevapları öznelidir.
Refleksif düşünme	İkinci dereceden düşünme. Nesne ya da olay üzerine değil; bunlarla ilgili düşünceler üzerine düşünmedir.
Tutarlılık	Kendi içinde çelişki barındırmama, düşüncelerin ortak bir ilkeyle; bağıntı, düzen, kavram ya da fikirle birbirine bağlanmış olma durumudur.
Temellendirme	Bir iddiayı, bir sonucu, bir önermeyi ya da belli bir davranış tarzını, yeterli nedenler, tatmin edici deliller ve sağlam dayanaklar göstererek savunma, desteklemedir.



Kavrama



Pekiştirme



Güçlendirme

FELSEFEYİ TANIMA

TEST

1. Felsefenin başlangıç yeri ve tarihi aşağıdaki şıklardan hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) İyonya - MÖ 6. yüzyıl
- B) Çin - MS 2. yüzyıl
- C) Teos - MÖ 6. yüzyıl
- D) Atina - MÖ 4. yüzyıl
- E) Ephesos - MÖ 4. yüzyıl

2. Felsefenin kelime anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gerçeğe ulaşma
- B) Yaşam bilgisi
- C) Bilgelik sevgisi
- D) Bakış açısı
- E) Kendini tanıma

3. Aşağıdakilerden hangisi ilk filozof olarak anılan kişidir?

- A) Herakleitos
- B) Thales
- C) Demokritos
- D) Aristoteles
- E) Pitagoras

1. Alman filozofu Karl Jaspers, filozof için "Bilgelik peşinden koşan"; felsefe için de "Yolda olmaktır." betimlemelerini yapmıştır. Bunun tam tersi bir durum içinde olmak felsefe için düşünülemez. Zaten böyle bir durumda felsefi sistem dogmatizme dönüştüğünden, aslında kendine ihanet etmiş olur.

Buna göre dogmatizmi aşağıdakilerden hangisi ile ifade edebiliriz?

- A) Düşünce üzerine düşünme
- B) Sorgulanmayan, değişmeyen
- C) Yöntemsiz olma
- D) Sezgisel bakış açısı
- E) Deneysel yöntem

2. Thales'e kadar evrendeki var olan durumlar mitoloji geleneğiyle; efsane, doğüstü güçler ve yerel dinlere bağlı kalınarak açıklanmaya çalışılıyordu. Thales, mitoloji geleneğinden koparak doğayı anlamaya yöneldiği için ilk filozof olarak kabul edilir.

Buna göre Thales'in varlığa yönelimi aşağıdakilerden hangisi ile gerçekleşmiştir?

- A) Salt akıl
- B) Deney
- C) Metafizik
- D) Bilim
- E) Din

3. Karl Jaspers'a göre, "Felsefe yapan, düşüncelerini dogmalar düzeyine indirmeyen, onların emrine girmez, o düşüncelerinin efendisidir".

Buna göre, Jaspers felsefenin aşağıdaki özelliklerinden hangisine dikkat çekmiştir?

- A) Tutarlı olmasına
- B) Yöntemli olmasına
- C) Eleştirel olmasına
- D) Özne olmasına
- E) Sistemli olmasına

1. Filozofun ortaya koyduğu felsefi sistem kendinden önceki filozofların görüşlerinden etkilenip izler taşıyabilir. Ancak her filozof ele aldığı konuyu kendi çağının ve yaşamının koşulları içinde değerlendireceği için aynı konuda birbirinden farklı görüşlerin yığılmasını sağlar. Yine de örneğin "Doğru bilginin kaynağı nedir?" sorusuna verilmiş cevaplara bir göz atalım dediğimizde her cevabın kendi içinde mantıksal bütünlüğe sahip olduğunu, belli bir sistem (düzen, bütünlük) içinde ve akıl ilkelelerine uygun olduğunu görürüz.

Parçada felsefenin özelliklerinden hangisi yer almamaktadır?

- A) Tutarlı olma
- B) Refleksif olma
- C) Kümülatif olma
- D) Rasyonel olma
- E) Özne olma

2. Demokrasi ilk olarak Eski Yunanistan'da, şehir-devletlerinde uygulanmıştır. Doğrudan demokrasiye çok yakın olan bu sistem Atina Demokrasisi olarak da anılır. Her ne kadar, Eski Yunan'daki filozoflardan bazıları demokrasiyi eleştirmiş, "ayak takımının yönetimi" gibi aşağılayıcı kavramlar kullanmışsa da demokrasinin felsefenin doğuşundaki etkisi yadsınmaz.

Bu parçada felsefenin doğuşunda etkili olan unsurlardan hangisi anlatılmıştır?

- A) Üretimden arta kalan boş zamanın olması
- B) İnsanın evreni ve kendini tanıma, bilme ihtiyacı
- C) Diğer toplumlarla kültür alışverişinin yaşanması
- D) Eleştiriye uygun özgürlükçü bir ortamın bulunması
- E) Toplumun refah düzeyinin yüksek olması

4. Felsefe için birden çok başlangıç sayılabilir.

Felsefenin başlangıcı olarak sayılabilecek medeniyetler arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Mısır Medeniyeti
- B) Hint Medeniyeti
- C) Çin Medeniyeti
- D) Antik Yunan Medeniyeti
- E) Maya Medeniyeti

5. Kişinin bilinç durumu üzerine düşünmesi ve düşüncelerini nelerin etkilediğini sorgulaması durumudur.

Tanımı verilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Özbilinç
- B) Duygudurum
- C) Hafıza
- D) Bilinç
- E) Düşünce

6. Felsefenin yöntemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tümevarım
- B) Analoji
- C) Tümdengelim
- D) Deney
- E) İçebakış

7. Felsefeyi, "İnsan sanatlarının en üstünü ve en değerlisi" olarak niteleyen ve "Felsefe insanın gücü ölçüsünde varlığın hakikatini bilmesidir" şeklinde tanımlayan, ilk İslam filozofu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İbn-i Sînâ
- B) Farabi
- C) İbn Haldun
- D) El Kindî
- E) Gazali

1 A 2 C 3 B 4 E 5 A 6 C 7 D

4. Rodin'in ünlü düşünen adam yontusu sık olarak, tümüyle kavramsal bir etkinlik olduğunu söyleyebileceğimiz felsefeyi simgelemek için kullanılmıştır. Aslında bu yontuyla belli başlı insan etkinlikleri üzerinde kendine özgü tekniklerle düşünce üreten, onları kavramsal düzeyde çözümlenmeye çalışan filozofun yanı sıra, felsefenin içinde yer almayan aydınları, yaşam üzerine düşünen insanı da anlatmak istediğini varsayabiliriz.

Bu parçada savunulan görüş aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Düşünme sadece felsefenin alanına giren bir etkinlik değildir.
- B) İnsan daha önce ayırt edemediği duygularını sanat yoluyla fark eder.
- C) Güzellik sanat ile sınırlı değildir; başka alanlarda da söz konusudur.
- D) Sanatçı var olan bir şeyin güzelliğini eserine yansıtır.
- E) İnsan toplumsal değerlere kayıtsız kalmaz.

5. Filozof edindiği bilgileri yetersiz bulan, bundan dolayı sürekli gerçeği arayan sorular sorarak bilimlerin yolunu açan kişidir. O kendisine verilmiş hazır cevapların hiçbirisini kabul etmez. Dinleri, dogmaları, inançları, önyargıları sürekli irdeler.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi filozofun amaçları arasında yer almaz?

- A) Düşüncelerimize temel oluşturan ön kabullerimizi ortaya çıkarmak
- B) İnanç ve değer yargılarımıza eleştirel bir bakış açısı sağlamak
- C) Var olana karşı merak ve hayretimizi gidermeye çalışmak
- D) Bilimlerin henüz sormadığı soruları sormak
- E) Öne sürdüklerinde kesin doğruluk iddiasında bulunmak

1 B 2 A 3 C 4 A 5 E

3. Nermi Uygur'a göre filozof kendi kendine soru soran kişidir. Bir kalabalığa karşı konuşuyor olsa dahi soruyu ilkin kendi kendisine sormuştur. Ancak felsefe sorusu, başkasından edindiğimiz yanıtla yetinilecek bir soru da değildir. Çünkü felsefe soruları, her çağa ve her insana açık sorulardır.

Bu durum, felsefi soruların cevaplarına, aşağıdaki özelliklerden hangisini kazandırır?

- A) Evrensel olma - Tutarlı olma
- B) Tutarlı olma - Nesnel olma
- C) Evrensel olma - Öznel olma
- D) Tutarlı olma - Eleştirel olma
- E) Refleksif olma - Rasyonel olma

4. Felsefe sorularının cevabı günlük yaşama değil, düşünceye ve eylemlerden çıkarılacak yorumlara dayanır. "Sokak lambası açık mı kapalı mı?" sorusuna yanıt vermek için söz konusu lambaya gitmek gerekirken, "şuur (bilinç) nedir?" sorusu için gereken bu konuda yazmak ya da konuşmaktır.

Buradan aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

- A) Gündelik sorulardaki boşluklar, dünyaya başvurularak doldurulur.
- B) Felsefe soruları günlük yaşamın sorularından farklıdır.
- C) Felsefe soruları nasıl sorusuna değil nedir sorusuna cevap arar.
- D) Felsefe soruları bir döneme damgasını vursa da zamanla değerini kaybedebilir.
- E) Felsefe sorusunun yanıtı eylemde ya da yaptırımda bulunmaz.

1 B 2 D 3 C 4 D

Hocasından



dine

Video-2

Filozofik

“Felsefenin amacı, ifade etmeye değmez görünecek kadar basit bir şeyle başlayıp hiç kimsenin inanmayacağı kadar paradoksal bir şeyle bitirmektir.”

Bertrand Russell

Felsefi düşünce, insanın merak ve hayretine bağlı olarak soru sormasının sonucunda ortaya çıkan; yaşamın her yönüyle ilgili eleştirici ve sorgulayıcı bir düşünce türüdür. Felsefi düşünceyi özümsemiş kişiler dogmatikliği aşan, ön yargılı olmayan ve olaylara geniş açıdan bakan kişilerdir.

A) DÜŞÜNME VE AKIL YÜRÜTMEME İLİŞKİN FELSEFİ TERİMLER VE METOTLAR

◆ **GÖRÜŞ:** Olaylar, düşünceler ya da nesnelere geliştirilen anlayış, değer ve yargıdır.

◆ **ARGÜMAN:** Felsefi ya da mantıksal doğrulama. Bir düşüncenin, başka düşünceler aracılığı ile doğrulanmaya temellendirilmeye çalışılmasıdır.

➤ Argümanların birçok çeşidi bulunmaktadır. En temel iki argüman türü tümdengelimsel ve tümevarımsal argümanlardır. Tümdengelimsel argümanlarda, vardığımız sonuç, o sonuca varmak için kullandığımız öncüllerin kaçınılmaz bir sonucudur. Bu bakımdan tümdengelimsel argümanlardaki öncüller, varılan sonucu garanti ederler. Öte yandan tümevarımsal argümanlar, elde var olan öncüllerden yola çıkarak sonucu tahmin etmeye dayalıdır. Dolayısıyla öncüller ile sonuç arasındaki bağlantı olasılık temellidir; kesin değildir. Bilimin

farklı dallarında, her iki argüman tipine de yer verilmektedir.

- Felsefede argüman, tartışma ile aynı şey değildir. Bir bağırma yarışı değildir. Argümanın amacı, karşıt görüşe saldırmak veya dinleyicinize şov yapmak değildir. Argümanın hedefi, düşüncenizin nedenlerle desteklenmesi (Buna öncül denir.), tartışmanın tüm taraflarının kabul edeceği iyi sebepler sunmaktır. Öncüller argümanın temelini oluşturur, kanıt sunar ve sonucu desteklediğiniz sürece istediğiniz kadar argümanınız olabilir ve karşınızdakine, öncüllerinizi kabul edecek olursa, argümanınızın sonucunu da kabul etmek zorunda olduğunu göstermeye çalışsınız. Ancak argüman, karşınızdaki kişinin söylediğinin aksini söylemek de değildir. Hatta karşınızdaki kişinin söylediği şey yanlış olsa ve siz onun yanlış olduğunu bilseniz dahi, argümanlar üretmeniz gerekir.
- Bilimsel bir kanıtlamanın, kesin olarak doğru ya da yanlış olduğu söylenebilecekken; bir argüman, geçerli ya da geçersiz, güçlü veya güçsüz olabilir, ama kesin sonuçlu olarak doğru veya yanlış olduğu söylenemez. Bir argüman söz konusu olduğunda, onun bütününden ziyade, sadece tek tek bileşenlerinin, öncülleri ya da sonucunun kendi başlarına doğru ya da yanlış olduğu söylenebilir.
- Bir argüman öncülleri, çıkarımı ve sonucu olmak üzere üç bileşenden meydana gelir. Geçerli olup olmaması, bileşenlerinin tutarlılıkları ile ölçülür.

Bulutlar gittikçe kararıyor. (öncül)

Rüzgâr gittikçe şiddetleniyor. (öncül)

Barometre düşüyor. (öncül)

Öyleyse, fırtına yaklaşıyor. (sonuç)

Filozofik

Paradoks mu Akıl Yürütme Hatası mı?

“Mahkûm en geç önümüzdeki cumartesiye kadar, şafak sökerken asılacak ama infazın gerçekleştirileceği günü önceden bilmeyecek.” kulağa kötü geliyor ama cingöz mahkûmun içi rahat idam cumartesi günü olamaz. Çünkü cuma hala hayattaysam cumartesi asılacağımlı bilirim. Öyleyse son gün cuma olabilir. Ama cuma da olamaz çünkü perşembe hala hayattaysam cumartesi asılmayacağıma göre cuma asılacağımlı demektir. Yani cuma asılacağımlı biliyor olurum. Dolayısıyla mahkûm böyle gün gün geriye sayarak şimdiki zamana kadar gelir ve infazın gerçekleşmeyeceğini keşfettiğinden içi rahatlar. Salı günü asılması bayağı bir şok etkisi yapar üzerinde.

Paradoks mu yanlış mı? Belki de her ikisi birden. Hikâye idam paradoksu olarak bilinir. Paradoksaldır çünkü görünüşte kusursuz gibi görünen bir akıl yürütme sonunda mahkûmun da farkına vardığı gibi apaçık yanlış bir yargıya götürmektedir bizleri. Paradokslar tipik olarak görünüşte sağlam argümanlardan yola çıkıp düpedüz çelişkili ya da kabul edilemez sonuçlara varır. Bazen sonuçtan kaçınmanın yolu yoktur; bu durumda ya sonuca ilişkin kanı ve varsayımların yeniden incelenmesi gerekir ya da akıl yürütmede bir hata aramak gerekir. Her iki durumda da paradokslar felsefi açıdan önemlidir, çünkü kavram ve akıl yürütmelerimizdeki yanlışlıklara ve tutarsızlıklara örnek oluştururlar.

Bazı ünlü paradokslar çözümlenmeye şaşırtıcı derecede dirençli çıkmıştır ve filozofların kafalarını karıştırmaya devam etmektedir.

Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Felsefe Fikri

Ben Dupre

ÖNERME

Doğru ya da yanlış bir doğruluk değeri taşıyan cümledir. Klasik mantığın kurucusu Aristoteles (MÖ 384-322) önermeyi "Bir şey hakkında, bir şeyi tasdik veya inkâr eden sözdür" diye tarif etmiştir.

Filozofik

“Çınar, öğrenci midir?” bir soru cümlesi, “Çınar, okulu bitirsin.” bir emir, “Çınar keşke okulunu bitirseydi.” bir dilek, “Çınar, öğrencidir.” cümlesi bir bildiri, bir yargıdır. Bu cümlelerden sadece sonuncusu önermedir. Demek ki cümle ile önerme aynı şey değildir. Bir cümlenin önerme olabilmesi için, en az iki terimden oluşması, en az bir yargı ve bir doğruluk değeri (doğru ya da yanlış) taşıması gerekir.

ÖRNEK

Aşağıdakilerden hangisi bir önermedir?

- A) Nereden geliyorsun?
- B) Umarım filmi izleyebiliriz.
- C) Mantık formel bir bilimdir.
- D) Gelirken kitabımı getirir misin?
- E) Kاپıyı hızlı örtme.

Soru, dilek, emir, rica cümleleri yargı bildirmedığınden önerme değildir. Önerme doğru ya da yanlış bir doğruluk değeri taşıyan cümledir.

"C"

TÜMDENGELİM (Dedüksiyon)

Gündelik yaşamda ya da bilimde genel doğrulardan, söz konusu doğrunun bir özellemesi ya da örneğini çıkarırsanız; ilkedden sonuca, genel yasadan özel olaya giden; yeni bir bilgi vermeyen, fakat yalnızca, öncüllerde örtük ya da saklı halde bulunanı açığa çıkarmaktan, örtüyü kaldırmaktan oluşan akıl yürütmedir.

Örneğin;

“Bütün kediler miyavlar.

Sarman bir kedir.

O halde Sarman da miyavlar."

Bir doğrunun başkasına yönlendirilmesiyle yapılan bu akıl yürütmeye gereklilik denir. Tüm kedilerin miyavladığını Sarman'ın da kedi olduğunu biliyorsak Sarman'ın miyavlaması gerekliliktir.

TÜMEVARIM (İndüksiyon)

Gündelik yaşamda ya da bilimde tekil deneyimlerden genel sonuçlar çıkarma, olaylardan yasalara ulaşmaya çalışmadır. Eksik ve tam tümevarım olarak ayrılır. Eksik tümevarım mantıkta; öncüllerin sonucu zorunlu kılmadığı, sonuç öncülleri aştığı için yetersiz sayılan akıl yürütmedir. Daha öncede kullandığınız aspirinin baş ağrınıza iyi geleceğini bilme, yenisi hakkında hiçbir şey bilmeseniz de daha önce seyrettiklerinize dayalı olarak yeni sezon Marvel filmi görmeyi isteme ya da en yakın arkadaşınızın hangi hediyeden hoşlanacağını bilme aslında hep tümevarımsal çıkarımlardır.

Örneğin;

“Yerli filmlerin tümü güzeldir. Çünkü bu yıl gördüğüm yerli filmler güzeldi.” dediğimde o yıl içinde gördüğüm (tek tek) yerli filmlerden hareketle yerli filmlerin tümünün güzel olduğuna dair belirleme yapabilirim.

ANALOJİ (Benzeşim / Andırma)

İki farklı şey arasındaki benzerlik veya benzerliklerden hareket edilerek birincisi için dile getirilenlerin diğeri için de söz konusu olduğunu ileri sürmektir.

Örneğin;

“Yeryüzünde atmosfer vardır ve burada canlılar yaşar.

Satürn’de de atmosfer vardır.

Öyleyse Satürn’de de canlılar yaşar.”

Örnekten de anlaşılacağı gibi, analogide sonuca vardırıncı öncüller sonuç için yeterli olmakla birlikte, sonucun doğruluğunu kesinleştirici nitelikte değildir. Öncüllerin doğruluğu, sonucun doğruluğu için bir olasılık sağlamakta, fakat onu ispatlamaya yetmemektedir.

ÖRNEK

Öncül: Bütün insanlar zekidir.

Öncül: Ayşe insandır.

Sonuç: O hâlde Ayşe de zekidir.

Öncül ve sonuç olarak verilen önermeler aşağıdakilerden hangisine örnektir?

- A) Tümdengelim B) Analogi
C) Tümevarım D) Çelişiklik
E) Karşıtlık

Öncül “Bütün” ile başlayıp daha sonra özele geçildiği için (genelden özele) verilen önermeler tümdengelim örnektir.

"A"

TUTARLILIK

Düşüncelerin ortak bir ilkeyle; bağıntı, düzen, kavram ya da fikirle birbirine bağlanmış olması durumu; mantıklı bir bütünün parçaları, öğeleri arasında, karşılıklı bağlantı ve uyum bulunması, çelişki barındırmamasıdır.

**ÇELİŞİKLİK**

Çelişme, iki kavramın ya da yargının birbirini dışarda bırakma durumudur. Çelişiklik ilkesi, iki çelişik önermenin aynı zamanda doğru olamadığı gibi, aynı zamanda yanlış da olamayacağına dayanan ilkedir.

ÖRNEK METİN**Metindeki tutarlı ve çelişik ifadeleri belirleyin.**

Yeni doğmuş bir çocuğu düşünün. Diyelim ki, onun ruhu bir yaprak kâğıttır. İşte soru: Bu kâğıt boş mudur, dolu mudur?... Descartes’in da savunduğu Platoncu düşünceye göre bu kâğıt doludur: Bilgi doğuştandır. Bu bilgileri meydana çıkarmak için akli işletmek, usa vurmak (muhakeme etmek) yeter. Spinoza’yla aynı yılda doğan bir başka XVII’nci yüzyıl çocuğu, İngiliz düşünürü John Lock’a (1623-1704) göre, bu kâğıt boş tur. Bu kâğıt, yaşadıkça, deneyler ve gözlemlerle doldurulacaktır. Aptalların ve bilgisizlerin kâğıtları ömürleri boyunca bomboş kalır. Doğuştan bilgi yoktur. Hem doğuştan olmak, hem de bilinmemek saçmadır, çelişiktir. Kâğıt doğuştan dolu olsaydı bilinmesi gerekirdi. Kimi gerçekler üstünde bütün insanlar birleşiyorsa böyle bir gerçek yoktur ya bu birleşme, o gerçeğin doğuştan olduğunu tanıtlamaz. Kendisine sözü edilmeyen bir gerçeği kendiliğinden bilen tek kişi gösterilemez çünkü. Hoşlanma ve tikslenme (haz ve elem) eğilimleri doğuştan olabilir ama bunlar birer bilgi değildirler. Bilgiler, duyularla alınır, kendiliğinden (a priori) değildir. Duyular yoluyla alınmamış olan hiçbir bilgi gösterilemez. Soyut kavramlar bile duyular yoluyla edinilir. Erdemin doğuştan olmadığı her bakımdan bellidir, çünkü her çağda ve herkesçe benimsenmiş genel bir erdem yoktur. Vicdanlar da çağlara, uluslara, dinlere, anlayışlara göre değişmektedir. Benim vicdanımı sızlatan, aynı eğitimi görmemişsek, sizin vicdanınızı sızlatmayabilir. İlkelerin doğuştan olduğunu ileri sürmek erdemsel eğitimin gereksizliğine inanmak demektir. Gereksizdir de yüzyıllardan beri niçin onun peşindeyiz? Hem eğitimi önermek, hem de bilginin doğuştan olduğunu savunmak çelişiktir. (Pensees sur l’Education, Eğitim Üstüne Düşünceler)

18. 19. Yüzyıl Felsefesi Orhan Hançerlioğlu**GERÇEKLIK**

Var olan şeylerin tümü, somut varlık. Bilinçten, tasarımlardan bağımsız olan varlık. (Düşünülmüş, düşünmüş şeylerin karşıtı.)

Örneğin; kedi, masa vb.

DOĞRULUK

Düşüncenin gerçeğe uyumu, yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması, verilmiş bir olguyla uyumu- dur. Buna aynı zamanda olgusal doğrulama ya da bilgi doğrusu da denir. Bilgi doğrusu; doğruluğu deney, gözlem ya da başka yollarla kanıtlanabilen yargılar olduğu için daha çok pozitif bilimlerin alanına girer.

Örneğin; Kedi ve masanın dört ayaklı olduğu bilgisi doğrudur.

Bir de formel doğrulama vardır. Formel (biçimsel) doğrulama ise düşüncenin kendi içinde çelişmemesi, tutarlı olması hâlidir. "Teyze annenin kız kardeşidir." yargısı kendi içinde tutarlı olduğu için doğrudur. Bu duruma mantık doğrusu denir.

TEMELLENDİRME

Bir önermeyi, bir kuralı, bir gerekliliği, kendisini doğrulayacak herhangi bir şeye dayandırmak, nedenlerini göstermek, belli gerekçelerle doğrulamaktır.

B) FELSEFE AÇISINDAN DİLİN ÖNEMİ

Dil, dış dünyadaki nesnelere ayırtma yani kavramlaştırma ve bu kavramların belli kurallar doğrultusunda birleştirilip anlamlı birlikler haline getirilmesini sağlar.

İnsanlar duygularını, düşüncelerini dil ile ifade eder. İnsan, düşünen ve konuşan bir varlık olma özelliği ile sembolleştirme ve bu sembolleri de anlamlı dil birlikleri halinde aktarma yeteneğine sahiptir. Dil ile ifade etme süreci beraberinde iletişim kurmayı getirir. İletişim, insanların dış dünyayı dil yoluyla (sembollerle) yorumlaması ve anlamlandırmasıdır. İnsanoğlu, bu anlamlandırma, yorumlama ve bunları paylaşma işini kavramlaştırma ve sembolleştirme yeteneğiyle yapmaktadır.

Filozoflar için dil olmazsa olmazlardandır. Çünkü felsefe yapabilmeleri dile bağlıdır. Kavramları, terimleri ve bunlarla oluşan cümleleri kullanarak görüşlerini açıklarlar. Hatta dile yeni sözcük ve kavramlar da kazandırır.

Zaten bir filozofun görüşlerini anlayabilmek için sistemi- ni hangi kavramlara dayandığını, o kavramın taşıdığı anlamı -aynı kavramın taşıdığı anlamın filozofa göre değişebileceğini bile göz önünde bulundurursak- iyi tespit etmek gerekir. Örneğin idea kavramını bilmeden Platon'un felsefesini anlamak söz konusu değildir. Felsefe

ile dil arasında bu nedenle diğer etkinliklerde olduğundan çok daha fazla ve zorunlu bir ilişki vardır.

Kavram yanılgıları günlük yaşamda da karşımıza çok sık çıkmaktadır. Örneğin fizik dersinde -hatta günlük hayatta- çok sık karşımıza çıkan ısı ve sıcaklık kavramları bilimsel olarak çok önemli kavramlar olsa da birçok insan bu kavramları hem birbirleriyle karıştırmakta, hem de anlamlarını tam bilmemektedir. Ya da gökyüzü ve uzay ile ilgili astronomi konularında birçok bilimsel bilgi elde edilmesine rağmen, hala halk arasında yaygın bazı inanışlar ve yanılgılı düşünceler bulunmaktadır. Örneğin eskiden insanlar dünyanın şeklinin düz bir tepsiye benzediğine veya öküzün boynuzları üzerinde durduğuna inanırlardı. Günümüzde bile hala insanların "bir yıldız daha kaydı", "bak kuyruklu yıldız hareket ediyor" şeklinde kullandıkları ifadelerden (yıldız kayması ve kuyruklu yıldız gibi) astronomi olaylarını yanlış yorumladıkları görülmektedir. Daha günlük hayattan örnekler verecek olursak; "Bu yolda kaza şansımız yok." dediğinde kazayı bir takım nedenlerin bileşkesi olarak değil de şans sonucu oluşmuş bir olay olarak değerlendirmiş oluruz. Ya da anlamı en bilinmeyen kelimelerden birisi de "bendeniz"dir. Bende, köle/kul demektir, birine kendimizi takdim ederken "bendeniz isim, soy isim" dediğiniz zaman, emrinize amadeyim anlamı taşır.

C) BİR KONUYLA İLGİLİ FELSEFİ SORULAR OLUŞTURMA**FELSEFİ DÜŞÜNME VE HAYAT**

Kant, felsefenin bütün ilerlemesini üçlü bir soruda özetlemektedir: "Neyi bilebiliriz? Ne yapmalıyız? Neyi ümit edebiliriz?"

Birinci soru, bilgi problemine uygulanan felsefi düşünmeyle ilgilidir. O hem bilim felsefesinin ve bilim tarafından ele alınan görüntülerin sistemleştirilmesini, hem de bunun ötesinde varlığın anlamının derin araştırılması olarak tanımlanan metafiziği içine alır.

İkinci soru, pratikle ve insanlığın geleceğiyle ilgili her şeyi içine alır.

Peki, üçüncü soru, "Neyi ümit edebiliriz?" sorusu konusunda ne diyebiliriz? İnsan gerçekten hayatının efendisi midir yoksa o sadece evrende iş gören kör güçlerin bir oyuncuğu mudur? Gelecekte bizi tamamen bir yok oluş mu beklemektedir, yoksa ölümsüz bir ruha sahip miyiz? Bu dünyadaki varlığımızın anlamı nedir? İnsanın geleceği nedir?

Ancak, eğer felsefi düşünmenin konusu dünyayı bilmek ve eylemde bulunmak ise bunun için onun bu dünya ve bu eylemle ilgili olarak belli bir biçimde geriye çekilmesi ve onlara karşı belli bir mesafede durması gerekir. Felsefi düşünmenin serinkanlılığı ve nesneliliği için bu kayıtsızlık zorunludur. Paul Valery, "ancak istirdiye ve ahmakların bir şeye tümüyle bağlandıkları" nı söylemekteydi. Ancak bu felsefi "kayıtsızlık" somut olandan, gerçeğin kendisinden tehlikeli bir kopma anlamına gelmez mi?

Metindeki Felsefi Soruları Tespit Etme

1. ünite "BİR FELSEFE SORUSU NEDİR?" başlıklı Nermi Uygur'a ait bir metni incelemiştik. Bu metinden;

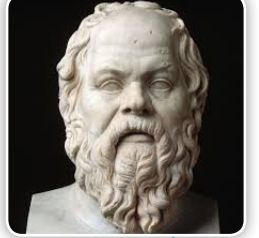
- Felsefe sorularının günlük yaşamın sorularından farklı olduğunu
- Kimi felsefe sorularının filozoflarca cevaplansa da zamanla felsefenin alanından çıkarak artık bilimin cevap aradığı bir soru haline gelebildiğini
- Felsefe sorularının cevabının doğrudan eyleme, günlük yaşama değil, düşünceye ve eylemlerden çıkarılacak yorumlara dayandığını
- Hiçbir felsefe sorusunun yanıtının eylemde ya da yaptırmada bulunmadığını, bu konuda gerekeni yazmak ya da konuşmak olduğunu
- Felsefe sorularının, kesin cevap kaygısı olmayan varlığın anlamına yönelik sorular olduğunu ve varlığı bir bütünlük içerisinde derinlemesine sorguladığını, analiz ettiğini
- Filozofun soru tutkunu olduğunu, sorularını öncelikle kendisine sorduğunu, ancak felsefe sorusu, henüz bir soru olsa da bakış açımıza yeni bir yön verdiğini
- Felsefe sorularının nasıl sorusuna değil nedir sorusuna cevap aradığını, zaman zaman "nedir?" siz felsefe sorularıyla da karşılaşılrsa da; bu soruların da "nedir?" lilerin kaynağından çıktığını, aslında iki sorunun sorduğu şey arasında hiçbir ayrılık olmadığını
- Felsefede bilimde olduğu gibi tek bir doğru cevap olmadığını öğrenmiştik.

Tüm bunlardan yola çıkarak verilen metindeki felsefi soruları tespit edin. Ayrıca siz de konuya ilişkin kendi sorularınızı yapılandırın.

D) FELSEFİ BİR GÖRÜŞÜ VEYA ARGÜMANI SORGULAMA (PLATON'UN THEAİTETOS'UNDAN, FİLOZOFUN PORTRESİ)

SOKRATES

Sevgili dostum, filozofun halk arasından birini alıp yükseklerle çıkardığını ve bu insanın "Ben sana ne haksızlık yaptım? Sen bana ne haksızlık yaptın?" sorularından vazgeçip bizzat adalet ve adaletsizliğin ne olduklarını, özlerinin neden ibaret olduğunu, geri kalan şeyler gibi birbirlerinden de neyle ayrıldıklarını



araştırmaya giriştiğini varsayalım. Bu adamın aynı şekilde "Pers kralı hazineleriyle mutlu mudur?" veya "Altınları olan bir insan mutlu mudur?" sorularını sormaktan vazgeçip genel olarak krallığın, insanın mutluluk veya mutsuzluğunun ne olduğunu, onların karşılıklı özerlerini, insanların onlardan birini nasıl elde edecekleri, diğerinden nasıl kaçınacaklarını ele aldığını var sayalım. Bu felsefi sorulara cevap vermek zorunda kaldığında bu sefer bizim dar kafalı, kavga çıkarmaya meraklı adamımızın kendisi zor durumda kalacaktır. Bu kadar yüksek bir yerde bulunduğundan ötürü başı dönecektir. Bulutların arasından bakmaya alışık olmadığı için rahatsızlık duyacak, ne diyeceğini bilemeyecek ve kekeleyecektir. Böylece sadece Trakyalı hizmetçi kızları, diğer bilgisiz insanları değil -çünkü bunlar onun durumunu anlayamayacaktır-, kölelerin eğitimine aykırı bir eğitim almış olan herkesi kendine güldürecektir.

Theodoros, sözünü ettiğimiz iki insandan her birinin durumu budur. Senin doğru olarak filozof dediğin özgürlük ve rahatlık içinde yetişmiş olanın talihine kölelere özgü işler yapmak düşerse, saf ve işe yaramaz görünmesinden, örneğin bir seyahat bohçasını bağlamasını, tatlı yemekler hazırlamasını veya hoş sözler söylemesini bilememesinden ötürü onu kınamamalıyız. Diğerini bütün bunları ustaca ve çabucak yapabilir. Ancak o, ne özgür bir adam gibi soylu bir tarzda paltosunu sağ omuzuna atmasını, ne konuşma sırası kendisine geldiğinde Tanrılarla mutlu insanlara yakışan şekilde sözlerini ahenkli kılmasını bilir.

Bu Metinde Yazarın İleri Sürdüğü Görüş: İki insan (sıradan insanla filozof) arasındaki kökten karşıtlıktır. (Görüşün olaylar, düşünceler ya da nesnelere üzerinde geliştirilen anlayış, değer ve yargı olduğunu öğrenmiştik.)

Yazara göre, filozof genel olarak günlük hayatta gülünç ve zor durumlarda kalan bir insandır. Bunun nedeni

onun düşüncesinin duyusal şeyleri hor görüp idealar (soyut şeyler) arasında dolaşmasına karşılık “sadece vücudunun site (dönemin şehir devleti) içinde bulunmasıdır.” Yıldızları gözlemlerken bir kuyuya düşen ve Trakyalı bir hizmetçi kızı kendisine güldüren Thales böyle biridir. Göğü seyreden, ayakları dibinde olup biten şeylere dikkat etmez.

Buna karşılık sıradan insan çoğunlukla maddi hayata kusursuz uyum sağlar. O, insanlar ve şeyleri kullanmasını, yani her durumda kişisel çıkarının bakış açısını benimsemeyi, bencil kudret iradesini etkili bir biçimde kabul ettirmeyi bilir.

ÖRNEK

Bir fikrin gücünü, sağlamlığını aşağıdaki öğelerden hangisi belirlemez?

- A) Tümevarıma dayanması
- B) Argümantasyonun sağlamlığı
- C) Öne sürülen iddiaların geçerliliği
- D) Fikrin dayandığı önermesi
- E) Öne sürülen iddiaların ikna ediciliği

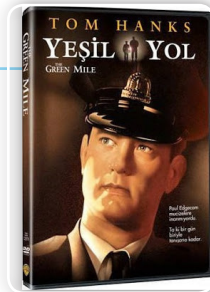
Bir fikir, hem içerik hem de akıl yürütme açısından doğru öncüllere ve geçerli akıl yürütme biçimlerine dayanmak durumundadır. Ancak bunun tümevarım olması gerekliliği yoktur.

"A"

E) FİLMDE GEÇEN FELSEFİ BİR GÖRÜŞÜ TESPİT ETME VE BU GÖRÜŞÜ TEMELLENDİREN ARGÜMANLARI SINIF ORTAMINDA TARTIŞMA;



Yeşil Yol (The Green Mile, 1999, Frank Darabont)



Filmin konusu: Kant'ın ödev ahlakını sorgulayan film, haksız bir suçlama ile ölüm cezasına çarptırılmış iyileştirici güçleri olan bir adamın hikâyesidir. Gardiyanlar, (ispatlanmasa da) bu durumu keşfettiklerinde, işlerinin gereği olan görevlerini yerine getirmek ile ahlaken doğru olanı yapmak arasında bir çelişkiye düşerler. Kant, ahlaken doğru olanı yapmanın her zaman övünülecek bir şey olması gerektiğini savunurken, film bize gerçekte böyle bir kararı kolay veremeyeceğimizi göstermektedir.

BİLİNMESİ GEREKEN KAVRAMLAR

Akıl yürütme	Mantıkta muhakeme ya da uslamlama. Bilinen olgular ve kurallar kullanılarak yeni bilgiye ulaşılmasıdır. Akıl yürütme üç başlıkta incelenebilir: tümdengelim, tümevarım ve analogi. Klasik mantığın temelinde tümdengelim vardır.
Argüman	Felsefi ya da mantıksal doğrulama.
Analoji (Benzeşim / Andırma)	Benzerliklerden yola çıkarak yapılan akıl yürütme.
Çelişiklik	Çelişme, iki kavramın ya da yargının birbirini dışarda bırakma durumudur.
Dogmatik (Mutlak)	Eleştiri, sorgulama kabul etmeyen.
Doğruluk	Düşüncenin gerçeğe uyuşması.
Gerçeklik	Var olan şeylerin tümü, somut varlık.
Dil (lisan)	İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir araç, kendisine özgü kuralları olan ve ancak bu kurallar içerisinde gelişen dinamik bir varlık.
Görüş	Olaylar, düşünceler ya da nesnelere üzerinde geliştirilen anlayış, değer ve yargıdır.
Önyargı	Bir kimseyle ya da şeyle ilgili olarak, belirli bir olaya, duruma ya da görmeye dayanan, önceden edinilmiş olumlu ya da olumsuz yargı, kanı.
Önerme	Doğru ya da yanlış bir doğruluk değeri taşıyan cümledir.
Tümdengelim (Dedüksiyon)	Bütünden parçaya, genelden özele doğru akıl yürütme.
Tümevarım (İndüksiyon)	Parçadan bütüne, özelden genele doğru akıl yürütme.



Kavrama



Pekiştirme



Güçlendirme

FELSEFE İLE DÜŞÜNME

TEST

1. Bulutlar gittikçe kararıyor. (öncül)
Rüzgâr gittikçe şiddetleniyor. (öncül)
Barometre düşüyor. (öncül)
Öyleyse, fırtına yaklaşıyor. (sonuç)

Öncüller ve sonuçtan oluşan önermeler bütünü, aşağıdakilerden hangisine örnek oluşturur?

- A) Önerme
B) Argüman
C) Analoji
D) Öncül
E) Gerçeklik

2. "Bütün insanlar akıllıdır." önermesini doğru kabul ederseniz, "Kimi insanlar akıllı değildir." deme olasılığınız ortadan kalkar. Çünkü bu önermeler birbirlerini yalanlarlar, biri doğruysa öbürü yanlış ve biri yanlışsa öbürü doğrudur. İkisi birden doğru ve ikisi birden yanlış olamazlar.

Bu tür önermeler aşağıdakilerden hangisi ile adlandırılır?

- A) Gerçeklik
B) Karşıt
C) Tümevarım
D) Analoji
E) Çelişik

1. "Çınar, öğrenci midir?" bir soru cümlesi, "Çınar, okulunu bitirsin." bir emir, "Çınar keşke okulunu bitirseydi." bir dilek, "Çınar, öğrencidir." cümlesi bir bildiri, bir yargıdır. Bu cümlelerden sadece sonuncusu önermedir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi önerme ile ilgili olarak öne sürülemez?

- A) Cümle ile önerme aynı şey değildir.
B) Önerme en az iki terimden oluşur.
C) Önerme bir doğruluk değeri taşır.
D) Soru, dilek vb. cümleler önermedir.
E) Önerme en az bir yargıdan oluşur.

2. I. Marvel filmleri güzeldir. Çünkü gördüğüm Marvel filmlerinin tümü güzeldi.

II. Bütün çiçekler rengârenktir.

Bütün rengârenkler güzel kokar.

O hâlde, bütün çiçekler güzel kokar.

III. Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Ege Denizi'nde kıyısı vardır.

Yunanistan kıyıları çok güzeldir.

O halde Türkiye'nin kıyıları da çok güzeldir.

Verilen akıl yürütmeler, aşağıdaki şıklardan hangisinde sırasıyla yer almaktadır?

- A) Tümevarım - analoji - tümdengelim
B) Tümevarım- tümdengelim - analoji
C) Analoji - tümevarım - tümdengelim
D) Tümdengelim - analoji - tümevarım
E) Analoji - tümdengelim - tümevarım

1. Argüman, bir düşüncenin, başka düşünceler aracılığı ile doğrulanmaya temellendirilmeye çalışılmasıdır. Örneğin, "Çevre kirliliğinde en önemli etmen, atık malzemelerdir." görüşünü WHO'nun (Dünya Sağlık Örgütü) verilerine dayandırarak argümanınızı güçlü bir şekilde ortaya koyabilirsiniz.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi argümanın geçerli olabilmesini sağlayan koşuldur?

- A) Karşı görüşü çürütmek için öne sürenin kişiliğine saldırı içermesi
B) Önermelerin verdiği bilginin mantık ve bilgi açısından doğru olması
C) Argümanı oluşturan önermelerin kendi içlerinde çelişmesi
D) Karşı görüşü şaşırtmak için mantık dışı soralardan oluşması
E) Öncüllerin sonuç yargısına dayanak oluşturmaması

2. Anlaşmazlıklar hiyerarşisinin bu aşamasının temel karakteristiği, doğrudan argümanı hedef alıp onun yanlışlığının kanıtlanmasıdır. Bunu yapmanın en güçlü yolu, karşı görüşün argümanından alıntılar yaparak nerede hatalı olduğunu kanıtlarla göstermektir. En az karşılaşılan aşamalardan birisidir, zira en zahmetli tartışma yöntemlerinden biridir.

Anlaşmazlıklar hiyerarşisinin parçada verilen aşaması aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İfade etme şekline takılma
B) Yaftalama ya da hakaret
C) Çürütme
D) Karaktere dönük argüman
E) Yalanlama

3. Aşağıdakilerden hangisi argümanın amacıdır?

- A) Düşünceyi kabul ettirmek için karşıt görüşe saldırmak
B) Söylenen şey yanlış olsa dahi argümanlar üretmek
C) Düşünceyi nedenlerle destekleyerek temellendirmek
D) Düşünceyi kabul ettirmek için dinleyiciye karşı şov yapmak
E) Karşınızdaki kişinin söylediğinin aksini söylemek

4. – Felsefeden ya olağanüstü açıklamalar beklenir, ya boş düşüncelerle bir tutularak bir kenara atılır.

- Ya insanı ilgilendiren bir alan diye anlaşılır ya da fildişi kulelerde yapılan umutsuz bir etkinlik olarak ele alınır. Oysa felsefe insanların doğaüstü güçlerden sıyrıldığı her alanda bilimden önce ortaya çıkar.

Buna göre, felsefeyle ilgili olarak;

- I. Boş bir uğraş olarak gösterilmesi
II. Bilimlere kaynaklık etmesi
III. Evreni bütün halinde açıklamaya çalışması
- düşüncelerinden hangisi eleştiri konusu yapılmıştır?**

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

5. Bilinen olgular ve kurallar kullanılarak yeni bilgiye ulaşılmasıdır. Üç başlıkta incelenebilir: tümdengelim, tümevarım ve analogi.

Tanımı verilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gerçeklik
B) Doğruluk
C) Akıl yürütme
D) Önerme
E) Görüş

1 B 2 E 3 C 4 A 5 C

3. Bütün insanlar ölümlüdür.
Sokrates bir insandır.
O hâlde, Sokrates ölümlüdür.
Çıkarımı tümdengelimdir.

Verilen örneğe göre aşağıdakilerden hangisi tümdengelim için öne sürüldüğünde yanlış olur?

- A) Yeni bir bilgi vermez, öncülleri açık hâle getirir.
B) Verdiği bilgi tikel hakkındadır.
C) Bütün hakkında yargıya varmamızı sağlar.
D) Genelden özeli çıkarsayan akıl yürütmedir.
E) En az iki öncül ve bir sonuçtan oluşur.

4. 1. aşama: Her şeyi bildiğini iddia eden ancak doğru bilgiye sahip olmayan insana, aslında hiçbir şey bilmediğini diyalektik ile temellendirme (ironi: alay etme yöntemi)

2. aşama: Aynı kişiye doğru bilgilerin zihninde zaten var olduğunu, sadece gün ışığına çıkarılmalarının gerekliliğini temellendirme (maotik: doğurtma yöntemi)

Sokrates'in bu yaklaşımı aşağıdakilerden hangisini sağlamaz?

- A) Yüzeysel kanılarımızı açığa çıkarmayı
B) Görüşlerimizdeki yanlışlarımızı elememizi
C) Kanılarımızdaki çelişkileri açığa çıkarmayı
D) Yeni bilgilere sahip olmamızı
E) Yanlış bilgilerin yerine doğruların koymamızı

5. Kavram yanılgıları günlük yaşamda karşımıza çok sık çıkar. Örneğin fizik dersinde –hatta günlük hayatta– karşılaştığımız ısı ve sıcaklık kavramları bilimsel olarak çok önemli kavramlar olsa da birçok insan bu kavramları hem birbirleriyle karıştırmakta, hem de anlamlarını tam bilmemektedir.

Aşağıdaki örneklerden hangisi buna uygun bir örnek değildir?

- A) Bendeniz Ayla Korkmaz.
B) Uçağa yetişme şansımız yok.
C) Bak kuyruklu yıldız geçiyor.
D) Yıldız kaydı dilek dileyelim.
E) Teyze, annenin kız kardeşidir.

1 D 2 B 3 C 4 D 5 E

3. Blaise Pascal'a göre, insan Tanrı'nın var olup olmadığını kesin olarak bilemiyorsa iyi bir kumarbaz gibi hareket etmeli ve Tanrı'nın varlığı konusunda, kaybı olabildiğince az tutarak mümkün olan en büyük kazancı elde etmeye çalışmalıdır. Bunu da olasılıklarla anlatır: İnsan Tanrı'ya inanmazsa ve Tanrı varsa ebedî yaşam ödülünü kaybedecek ancak Tanrı yoksa bu dünyadaki hazları tatmış olacaktır. Oysa insan Tanrı'ya inanırsa ve Tanrı yoksa sadece birtakım dünyevi hazlardan uzak kalacak ancak Tanrı varsa en büyük ödül olan ebedî yaşam ve saadeti kazanacaktır. O hâlde Tanrı'ya inanmak en doğru karardır. Pascal'ın deyimiyile "Kazanırsanız her şeyi kazanacak, kaybederseniz de hiçbir şey kaybetmeyeceksiniz."

Pascal'ın "kumarbaz argümanı"nda temel aldığı kavramlar aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Acı ve mutluluk
B) Ödev ve sorumluluk
C) Korku ve ümit
D) Saygı ve itaat
E) Akıl ve sezgi

4. Russell, algılarımız ile fizik nesnelere yani dış dünya arasındaki ilinti problemi üzerinde durmuş ve "Güneşi görmek" ya da "bir kedi görmek" ile bunların ilintili oldukları fizik nesnelere yani "Güneş" ve "kedi" arasında ne gibi bir ilişki vardır? sorusunu sormuştur. Algının nedeni olan bir fizik nesnenin varlığı, yani var olduğu tümevarımı, akıl yürütmeye dayanmaktadır. Bundan ötürü, 'bir kedi gördüğüm' zaman, kedinin gerçekten var olduğunu ileri sürmem için sebep vardır elimde. Demek ki, dış gerçeğin yani fizik nesnelere varlığı konusunda Russell, gerçekçi bir tutumu savunmaktadır.

Parçada aşağıdaki görüşlerden hangisi savunulmaktadır?

- A) Gerçek, düşüncemizden bağımsız olarak vardır.
B) Varlıkta düşünsel ve cisimsel nitelikler bir arada bulunur.
C) Düşüncenin dışında bir gerçeklik alanı yoktur.
D) Her şey belli bir amaç doğrultusunda gerçekleşir.
E) Var olanların gerçekliğine sezgi ile ulaşılabılır.

1 B 2 C 3 A 4 A

ONTOLOJİ (VARLIK FELSEFESİ)

Varlığı inceleyen felsefe dalıdır.

VARLIĞA İKİ FARKLI BAKIŞ

Varlık hem bilimin hem de felsefenin konusudur. Ancak bilimin indirgemeci ve determinist yaklaşımına karşılık, felsefenin yaklaşımı bütüncüdür.

VARLIK FELSEFESİNİN TEMEL SORULARI

1. VARLIK VAR MIDIR?

a) YOKTUR Diyenler

ANTİK NİHİLİZM: Varlığı bir duyum ve algı problemi olarak ele alırlar.

Temsilcileri: Gorgias, Protagoras ve Hippias'dır.

TAOİZM: Aldatıcı olan dünya, varlıktan yoksundur.

Temsilcisi: Lao Tse.

b) VARDIR Diyenler

REALİZM (GERÇEKÇİLİK): Realizm varlığın insan bilincinin dışında, insan bilincinden bağımsız olarak var olduğunu savunur.

2. VARLIĞIN MAHİYETİ (ARKESİ / ÖZÜ) NEDİR?

OLUŞÇULUK: Varlığı "oluş / süreç" içinde kabul eden görüştür.

Temsilcisi: Herakleitos ve Whitehead

İDEALİZM: Nesnelerin değil, düşüncenin tek gerçeklik olduğunu, varlıkların ancak bilinç ile açıklanabileceğini öne süren görüştür. **Temsilcisi:** Platon

MATERYALİZM: Varlığın özünü madde olarak kabul eden görüştür. **Temsilcisi:** İlk Çağ'da Thales, Anaximenes, Anaximandros, Demokritos vb., Yeni Çağ'da Hobbes, mekanik materyalizmi temsil eden La Mettrie ve diyalektik materyalizmi temsil eden K. Marx'tır.

DÜALİZM: Varlığı hem madde hem idea olarak kabul eden görüştür. **Temsilcisi:** Descartes

FENOMENOLOJİ: Varlığın özünü fenomen olarak kabul eden görüştür. **Temsilcisi:** Husserl

EPİSTEMOLOJİ (BİLGİ FELSEFESİ)

Epistemoloji, doğru bilginin mümkünlüğü, kaynağı, sınırları ve ölçütleri konularıyla ilgilenen felsefe dalıdır.

DOĞRU BİLGİ MÜMKÜN MÜDÜR? PROBLEMİ

Doğru bilgi mümkün (olanaklı) diyenler:

Dogmatizm Akımı: Dogmatizm, "herkes için geçerli doğru bilgi vardır" görüşünü savunanlara verilen genel addir. Dogmatik(mutlak / eleştirilmez) kavramı ile karıştırılmamalıdır.

Doğru bilgi mümkün (olanaklı) değildir diyenler:

Sofizm: Her şey herkese göre değişmektedir. Algı bilgisi kişiye görelilik taşır görüşüdür.

Septikler (şüpheciler): Doğru bilginin olanaklı olmadığını iddia eden filozoflardır. **Temsilcileri:** Pyrrhon ve Timon, Arkesilaos, Karneades, Sektus Empirikus'dur.

BİLGİNİN KAYNAĞI NEDİR? PROBLEMİ

RASYONALİZM (AKILCILIK): Herkes için geçerli doğru bilgi elde edilebilir. Böyle bir bilginin kaynağı akıldır. **Temsilcileri:** Sokrates, Platon, Aristoteles, Farabi, Descartes, Leibniz, Hegel

EMİRİZM (DENEYÇİLİK): Doğru ve genel geçer bilginin duyular yoluyla oluşan deneylerle kazanılabileceğini öne süren felsefe görüşüdür. **Temsilcileri:** John Locke, David Hume

KRİTİSİZM (ELEŞTİREL FELSEFE): Doğru bilginin kaynağını hem deney hem akıl olarak kabul eden akımdır. **Temsilcisi:** İ.Kant

ENTÜİSYONİZM (SEZGİCİ GÖRÜŞ): Doğru bilginin kaynağı sezgidir görüşünü savunan akımdır. **Temsilcisi:** Bergson ve Gazali

BİLGİNİN DOĞRULUĞU İÇİN ÖNERİLEN ÖLÇÜTLER

Uygunluk Ölçütü: Nesnesine uygun olmasıdır.

Tutarlılık Ölçütü: Anlam ve biçim bakımından çelişkiler içermemesidir.

Tümel Uzlaşım: Ortak bir uzlaşma sonucu kabul edilmesidir.

Apaçıklık (Açık-Seçik): Bulanık, muğlak olmamasıdır.

Yarar Ölçütü (Fayda Sağlama): Gündelik yaşamda pratik fayda sağlaması, sorun çözmesidir.

DOĞRULUK VE GERÇEKLİK

Gerçeklik: Öne sürülen iddianın konusu olan şeydir ve dış dünyada, nesnel dünyada bulunur.

Doğruluk: Gerçeklikle ilgili iddianın nesnesine uygun olmasıdır.

BİLİM FELSEFESİ

Bilim felsefesi bilimsel düşünce ve yöntemlerin mantıksal ya da kuramsal bir çözümlemesini vermeye çalışır.

BİLİM NEDİR?

Bilim, bir taraftan var olan üzerine düşünme, ele aldığı konuları bilimsel metotlarla araştırma sürecidir; bir taraftan da bilimsel araştırma sonucunda ulaşılan bir üründür.

BİLİMSEL YÖNTEM: Olguları betimlemek ve açıklamak amacıyla izlenen sistemli bilgi edinme yoludur.

BİLİMSEL YÖNTEMİN AŞAMALARI: Olguların saptanması, Gözlem, Hipotez, Deney, Kuram (teori), Yasa

- Olgu, gözlem, hipotez ve deney aşamalarını içine alan betimleme (tasvir) aşaması

- Teori ve yasa aşamalarını içine alan açıklama aşaması

BİLİM BİZİM İÇİN NE KADAR DEĞERLİDİR?

PRATİK DEĞER: Bilimin teknolojiye uygulanması ve yararaya yönelik buluşlara olanak sağlaması

ENTELEKTÜEL VE AHLAKSAL DEĞER: Nitelikleri belli bir düşünme yapısı ve akılcı bir dünya görüşü oluşturması

DİN FELSEFESİ

Dini genel olarak konu edinen, sorgulayan felsefe disiplini-dir.

DİN: Tanrıya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve onlara tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurumdur.

TEOLOJİ (İLAHİYAT/ TANRIBİLİM): Savunduğu dini temellendirmek, açıklamak ve o dinin inananlarının inançlarını güçlendirmeye çalışmak, o dini yaymak amacıyla olan daldır.

Din Felsefesinin Önemli Soruları

– Tanrının varlığı ile ilgili görüşler nelerdir?

Teizm: Bütün varlıkların yaratıcısı olan ve vahiy yoluyla insanlara buyruklarını bildiren bir Tanrı'nın varlığına inanmaktır.

Deizm: Tanrı vardır ama bu evrene hiçbir müdahalesi olmayan bir varlıktır. Dolayısıyla din olgusu yoktur.

Monoteizm: Tek bir Tanrı'ya inanma inancıdır.

Düalizm: İkilili Tanrı anlayışına sahip görüştür. İki Tanrı da eşit güçlere sahiptir.

Politeizm: Birden fazla tanrıya inanma inancıdır.

Panteizm: Tanrı ve evren bir bütündür, özdeştir.

Panenteizm: Tanrı'yı sadece var olan şeylerin bir bütünü olarak sınırlamadan Tanrı'nın sonsuz ve boyutsuz olduğunu kabul eden inancıdır.

Atizm: Tanrı'nın var olmadığını savunan görüştür.

Agnostisizm: Tanrı'nın varlığı ya da yokluğunun bilinemeceğini savunan görüştür.

– Evren yaratılmış bir varlık mıdır? Yoksa yaratılmamış öncesiz ve sonsuz bir varlık mıdır?

– İnsan için vahiy mümkün müdür? Tanrı insana vahiy aracılığıyla bilgileri verebilir mi?

– Ölüm bir son mudur? Ölümden sonra hayat var mıdır? Ruh ölümlü müdür? Ölümsüz müdür?

ETİK (AHLAK FELSEFESİ)

Ahlâkla ilgili felsefi ve kuramsal tartışmaların yapıldığı ahlaksal değerlerle bu değerler çerçevesinde şekillenen insan davranışları üzerine düşünme etkinliğidir.

İYİ VE KÖTÜNÜN ÖLÇÜTÜ NEDİR? İyi, içinde yaşadığımız zaman ve topluma göre biçimlenen toplumun insandan yapmasını beklediği davranışlardır. Kötü kişinin iradesi dâhilinde yaptığı (bir seçim), ahlaki kurallara ve iyiye aykırı olan; mutluluğa, ideallere, amaçlara ulaşmayı engelleyen davranışın özelliğidir.

ÖZGÜRLÜK NEDİR? Kişinin salt kendi iradesi ile “iyi” ya da “kötü” olan davranışlardan birisini seçerek istediğini yapabilme halidir.

SORUMLULUK NEDİR? İnsanın bilerek ve iradeli olarak yaptığı bir işin, bir davranışın sonuçlarını kabullenmesidir.

EVRENSEL BİR AHLAK YASASI VAR MIDIR?

Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Reddedenler:

HEDONİZM (Haz Ahlakı): Hazzın en yüksek iyi olduğunu ileri süren felsefi görüştür. Haz da görelidir.

PRAGMATİZM (Bireysel Faydacılık): En değerli eylem, bize en fazla yarar sağlayan eylemdir. Bu da kişiye göredir.

EGOİZM (Bencilik): Kişi “ben sevgisiyle” yani daima ve öncelikle kendisini düşünerek hareket eder görüşüdür.

ANARŞİZM: Ahlak insanları yönetmek için uydurulmuş kurumlardandır. Oysa herkes çıkarına göre hareket eder, herkesin çıkarı bir olamayacağı için, evrensel ahlak yasası yoktur.

NİHİLİZM: Egemen ahlakı belirleyen bireyin güçlü ya da zayıf olmasıdır.

EXİSTANSİYALİZM (Varoluşçuluk): Varoluşçuluğa göre kendi seçimlerinden sorumlu olan insan kendi değerlerini kendisi oluşturup geleceğini yine kendisi kurar.

Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Kabul Edenler:

UTİLİTARİST AHLAK (Toplumsal Faydacılık): İnsanı mutluluğa götürececek yüce haz “Olabilirdiğince çok sayıda insana en çok fayda sağlayan hazdır.”

ENTÜİSYONİZM (Sezgililik): Bilginin olduğu gibi ahlakın da, kaynağı ve temeli sezgidir.

ERDEM ETİĞİ:

SOKRATES: Kişi kendisini tanımadıkça, kendisi için neyin iyi, neyin kötü olduğunu bilemez. Yani kimse bilerek kötülük işlemez, kötülüğün nedeni bilgi eksikliğidir.

PLATON: Platon'a göre ahlakın temeli iyi ideasıdır.

FARABİ: Farabi'ye göre insan doğuştan iyiliğe ve kötülüğe kabiliyetlidir.

ÖDEV ETİĞİ:

KANT: Ahlaki yükümlülüğün kaynağı saf aklın kavramlarında apriori olarak bulunur.

AHLAKSAL DETERMİNİZM:

SPİNOZA: Evrende kesin bir determinist düzen bulunur.

SİYASET FELSEFESİ

Felsefenin siyasi yaşamı konu alan, özellikle devletin özü, kaynağı ve değerini araştıran dalıdır.

HAK, ADALET, ÖZGÜRLÜK

Hak: Adaletin, hukukun gerektirdiği insanlara sağladığı yetkililerdir.

Adalet: Doğrudan ayrılmama, haktan yana olma, hakkı yerine getirme ve hakkı gözetme anlamındadır.

Özgürlük: İradeyi kullanarak başkalarının hak sınırlarını geçmeden istediğini yapabilme halidir.

BİREYİN TEMEL HAKLARI NELERDİR?

KİŞİSEL HAKLAR: Devletin karşısında bireyi koruyan haklardır.

TOPLUMSAL VE EKONOMİK HAKLAR: Kişisel haklara göre ikinci planda olan bireyin devletten isteyebileceği haklardır.

SİYASAL HAKLAR: Vatandaşın devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır.

İKTİDAR KAYNAĞINI NEREDEN ALIR?

- **İnsan Doğası:** İktidarın, toplumun içten ve dıştan gelebilecek tehlikelere karşı korunması ihtiyacından kaynaklandığını öne süren yaklaşımdır.

- **Aşkın Yüce Güç:** İktidarın kaynağı olarak Tanrı'yı gören yaklaşımdır.

- **Ortak İrade:** İktidarın kaynağını toplumda yaşayan insanların ortak iradesinden aldığını öne süren yaklaşımdır.

İDEAL DEVLET DÜZENİ OLANAKLI MIDIR? ÖYLEYSE MODELİ NASILDIR?

İDEAL BİR DÜZENİN OLAMAYACAĞINI ÖNE SÜREN GÖRÜŞ: Hiçbir düzen insan mutluluğunu sağlayabilmiş ve bundan sonra da sağlayabilecek değildir ve bu yüzden de ideal bir düzenden söz edilemez. **Temsilcisi:** Sofistler ve nihilistler

İDEAL BİR DÜZENİN OLABİLECEĞİNİ ÖNE SÜREN GÖRÜŞ: Bu yaklaşımlara göre asıl sorun ideal düzeni belirleyen ölçütlerdir.

LİBERALİZM (Özgürlüğü Temel Alan Yaklaşım): Bırakınız yapınlar bırakınız geçsinler. **Temsilcisi:** Adam Smith, J.Locke ve Mill

SOSYALİZM (Eşitliği Temel Alan Yaklaşım): İdeal düzeni belirleyen ölçüt eşitliktir. **Temsilcisi:** S.Simon, C.Fourier, Proudhon ve Marx

ADALETİ TEMEL ALAN YAKLAŞIM (Sosyal Hukuk Devleti): Bu yaklaşıma göre özgürlüğün olmadığı yerde eşitlikten, eşitliğin olmadığı yerde ise özgürlükten söz etmek olanaksızdır.

İDEAL TOPLUM DÜZENİ MODELİ

ÜTOPYA: Hayali düzen tasarımlarıdır.

İstenilen Ütopyalar

Platon: Devlet, **Farabi:** El Medinet'ül Fazıla, **Thomas More:** Ütopia, **Campanella:** Güneş Ülkesi, **F.Bacon:** Yeni Atlantis

İstenilmeyen Ütopyalar (Distopya)

Aldous Huxley: Yeni Dünya, **George Orwel:** 1984

SANAT FELSEFESİ

ESTETİK: Güzeli konu edinen alandır. Hem sanatsal güzeli hem doğadaki güzeli konu edindir.

Sanat felsefesinin konusu ise; sanatla ilgili temel kavramlar, sanat akımları ve benzeri konulardır.

GÜZELLİK

Öznelci Görüş: Alımlayıcının (sanata ve sanatsal ürüne yönelen estetik öznenin) beğenileri belirleyicidir.

Nesnelci Görüş: Sanatsal güzellik, sanat eseri ile ilgili, ondan kaynaklıdır.

SANAT ESERİNİN ÖZELLİKLERİ NELERDİR?

- Özneldir.

- Yaratıcılık gerektirmektedir.

- Estetik bir kaygı ile ortaya çıkar.

- Evrenselidir.

- Benzersiz ve tektir.

- Sanat eserleri kalıcıdır.

- Orantılılık, uyum, simetri, ahenk, bütünlük gibi özellikler taşır.

- Pratik kullanım değeri ve faydası yoktur.

SANAT KURAMLARI

Realist (Yansıtmacı / Mimesis) Kuram: Yansıtmacı kurama dayalı sanatsal anlayış, sanatçının sanat eserinde var olanı, (doğadaki objeleri) doğrudan, veya temsili olarak yansıtmayı, betimlenmesi anlayışına dayanır.

Ekspresyonist (Dışavurumcu) Kuram: Dışavurumcu kurama dayalı sanatsal anlayışta sanatçı; biçimsel mükemmeliyetten çok, anlatmak istediği ifadeyi, eserin içeriğini veya duygusal ifadeyi anlatmayı önemsemektedir.

Formalist (Biçimci) Kuram: Biçimci kurama dayalı sanatsal yaklaşım, sanat eserini oluşturan yapısal öğelerin (renklerin ve şekillerin) birbiriyle biçimsel ilişkilerini önemli bir unsur olarak ele alıp, bunların soyut bir anlatım oluşturduğunu savunmuşlardır.

Fonksiyonelci (İşlevselci) Kuram: Tarih boyunca özellikle bazı dönemlerde sanatçılar, sanat eserini salt estetik bir yaklaşımla değil, sanatın toplumsal bir ihtiyacın sonucu olduğunu savunan yaklaşımla yapmışlardır.

GÜZEL NEDİR?

PLATON: "Güzel hakikatin parlısıdır." der. Doğada görülen güzellikler, güzel idesinin yansımalarıdır.

ARİSTOTELES: Güzelliğin üç belirtisi vardır: Orantı, düzen ve sınır.

PLOTİNOS: Güzel ideden veya Tanrı'dan pay alan şeydir.

KANT: Belli bir amaç tasarlamadan bir şeyin ahenginin farkına varmaktır.

HEGEL: Güzellik mutlak ruhun nesnelere belirmesidir.

Hocasından



Video-3

ONTOLOJİ (VARLIK FELSEFESİ)

VARLIK ÜZERİNE FELSEFE

Felsefenin varlığı inceleyen (evreni bir bütün olarak anlamaya çalışan) dalına varlık felsefesi denir. Varlık, felsefenin temel kavramlarından birisidir. Var olan, ya da var olduğu söylenen şey, varlık kavramının içeriğini oluşturur.

Evreni bir bütün olarak anlama çabasından, daha ilköğretimde var olan bir felsefe disiplini, "Metafizik" doğmuştur. Metafizik kuran Aristo'dur. Ancak Aristo, bu felsefe disiplininin kendisine konu olarak aldığı alana "İlk Felsefe" adını vermiştir. (Aristoteles'in eserlerinin sonradan düzenlenmesi sırasında bu konuyu içeren kitaplara "ta meta ta fizika" yani "fizikten sonra gelen" ismi verilmiştir.) İlk felsefe tüm varlıkların özünü, son nedenlerini araştırır ve özellikle de evrenin yapısını ve özünü bilmek ister.

Filozofik

Düzenli Dünya

Bayılırim şu düzenli dünyaya
Kışı, yazı, baharı, güzü, gecesi gündüzü sırayla
Ağaçların kökü içerde
Dalların başı yukarda
İnsanların aklı başında
Beş parmak yerli yerinde
Baş, işaret, orta, yüzük ve serçe
Diyelim ki kalksa da serçe, orta parmağa doğru yürüse
Ne haddine
Yahut akasyanın biri başını toprağa daldırdığı gibi bir
gezintiye çıksa
Merhaba kestane merhaba çam
Es selamünaleyküm ve aleyküm selam
Kimsin nesin nerelisin derken
Laf açılır mı bizim akasyanın kökünden
Bir uğultudur başlar rüzgârda
Kökü dışarda, kökü dışarda
Bayılırim şu düzenli dünyaya
Kışı, yazı, baharı, güzü, gecesi, gündüzü sırayla
Ağaçların kökü içerde
Dalların başı yukarda
İnsanların aklı başında
Alta ölümler
Üstte diriler
Gel keyfim gel
Melih Cevdet ANDAY



VARLIĞA İKİ FARKLI BAKIŞ

Felsefenin varlığa bakışı bilimlerden farklıdır:

- ◆ Bilimler konularına göre varlığı parçalara ayırarak, kendilerine özgü yöntemlerle inceler. Felsefe, varlığı bütün olarak ele alır ve inceler. Bunu yaparken gerekirse bilimlerin sonuçlarını kullanarak genel kuramsal açıklamalar yapar.
- ◆ Bilimler varlığın var olduğunu bir ön kabulle kabul ederken felsefe varlığın var olup olmadığını tartışır. Nedenlerin nedenlerini de araştırır.
- ◆ Bilimler varlığı incelerken, nesnelere ve onlarla ilişkili olan olayları gözlemler, anlamaya çalışır. Elde ettiklerinin de doğru olup olmadığını deneylerle denetler. Böylece olaylar olgular arasında değişmeyen, genel olan ve kanıtlanmış olan ilişkileri, yani yasaları bulmaya çalışır. Felsefe ise varlığı incelerken akıl yürütme yöntemini kullanır.
- ◆ Bilim insanı varlığı ele alıp incelerken nesnel olma durumundadır. Nesnel olmaması durumu araştırmalarını olumsuz olarak etkiler. Filozof ise araştırmalarında felsefenin yapısı gereği öznel davranacaktır.

Felsefe tarihine göre, felsefenin temel ilgi alanlarından ilki varlıktır. İnsan bilgisi, bu var olan şeylerin çeşitli nitelikleri hakkındadır. "Varlık var mıdır?" "Eğer varsa, mahiyeti (varlığın özü) nedir?" "Evrende amaçlılık var mıdır?" gibi soruları cevaplama çabası ontolojiye dayanmaktadır.

ÖRNEK

Felsefeye göre varlık, gerçek varlık ve düşünsel varlık olarak ayrılır. Gerçek varlık; gerçekliğini nesnelere, olaylardan, kişilerden alan şeydir, düşünsel varlık; uzay – zaman dışıdır, duyularla algılanmaz, elle tutulur gerçekliği yoktur.

Aşağıdakilerden hangisi düşünsel varlığın alanı içinde yer almaktadır?

- İnsan
- Doğada var olanlar
- Matematiğin ve mantığın kavramları
- Teknik bilginin ürünleri
- İhtiyaçlarımızı karşılayan ekonomik ürünler

Düşünsel varlık, insan düşüncesinin ürünü olan varlıktır. Matematik ve mantığın kavramları düşünsel varlığa örnektir.

"C"

VARLIĞIN OLUP OLMADIĞI PROBLEMİ

Varlığın var olup olmadığı ilk çağlardan bugüne ontolojinin tartıştığı temel problemdir. Bu probleme genelde iki bakış açısıyla yaklaşmıştır:

VARLIK YOKTUR GÖRÜŞÜ**1) ANTİK NİHİLİZM**

Antik Nihilizm'in temsilcileri Gorgias, Protagoras ve Hippas'dır. Antik Nihilizmin temsilcisi olan Sofistler, varlığı bir duyum ve algı problemi olarak ele alırlar.

Ontoloji alanında Nihilizmin ilk temsilcileri İlk Çağ Sofist filozoflarından Gorgias'tır. Gorgias,"Varlık var mıdır?" sorusuna "Yoktur" cevabını verir. Gorgias'a göre; "Varlık yoktur. Olsa bile bilinemez. Bilinse bile başkalarına bildirilemez".

Protagoras'a göre ise aynı varlığa ilişkin herkesin duyumu ve algısı farklı farklıdır. Bu yüzden de bir tek değil pek çok varlık anlayışı ortaya çıkmaktadır. Varlık göreceli, kişiden kişiye değişen bir özellik gösterir.

Filozofik

Ölmek üzere olan adam, ömrü boyunca zorluklarla kazanıp biriktirdiği mal varlığını bu dünyada bırakmak için Tanrıya yalvarır. Meleklerden biri aracılığıyla da bu isteğini sadece bir bavul sınırlı da olsa kabul ettirir. Çok sevinen adam en büyük bavuluna altın küçelerini doldurur başucuna koyar. Çok geçmeden ölen adam, yolları altın taşlarla döşeli cennete gelir. Kapıdaki Aziz onu bavulla içeri almak istemeyince Tanrıya danışılır. Onay alırsa da bavulun içi kontrol edilir. Aziz bavulun içinden çıkacak bu çok değerli şeyi merak etmektedir. Ve hayretle bağırır " Ne? Kaldırım taşı mı?"

ÖRNEK

Nihilizm, hiç anlamda gelen Latince " Nihil " kelimesinden türemiştir. Nihilizm varlığın var olmadığını, varsa da bilinmeyeceğini, bilinse de anlatılamayacağını iddia eder.

Buna göre, Nihilizm aşağıdaki felsefe alt dallarından hangilerini reddetmektedir?

- A) Ontoloji – Epistemoloji
- B) Estetik – Siyaset felsefesi
- C) Din felsefesi - Etik
- D) Etik – Ontoloji
- E) Estetik – Ontoloji

Nihilizm varlığın (Ontoloji / varlık felsefesi) var olmadığını, varsa da bilinmeyeceğini, bilinse de (Epistemoloji / bilgi felsefesi) anlatılamayacağını iddia eder.

"A"

2) TAOİZM

İlk Çağda Çin'de Lao-Tse 'nin kurduğu Taoizm gerçeğin tüm çeşitliliğine karşın bir "tao" olduğunu ve bunun adının, biçiminin, maddesinin, görüntüsünün olmadığını savunur. Ona göre "Tao" evrendeki tüm karşıtlıkları kendisinde birleştiren tanımlanamaz bir şeydir. İyidir, aynı zamanda kötüdür; güzeldir, aynı zamanda çirkin; vardır, aynı zamanda yoktur. O'na göre aldatici olan dünya, varlıktan yoksundur.

VARLIK VARDIR GÖRÜŞÜ**REALİZM (GERÇEKÇİLİK)**

"Varlık vardır" anlayışı Realizmdir. Realizm varlığın insan bilincinin dışında, insan bilincinden bağımsız olarak var olduğunu savunur. Realizme göre dış dünya bizden bağımsız olarak vardır. Var olan nesnel olandır, duyu organları aracılığıyla algılanabilir olandır.

Filozofik**Dönüşüm / Değişim**

Franz Kafka'nın Dönüşüm adlı eserinde; "Gregor Samsa'nın bir sabah kendini yatağında bir böcek olarak bulması, salt bir değişim değil fakat 'başkalaşım'dır O, insanlığını koruyarak bazı değişiklikler geçirmemiştir; artık farklı bir canlı türü olmuştur."

Bu açıklama, Kafka'nın eserini tanımlarken kullandığı ifadeyle de örtüşür: "Herkes, beraberinde taşıdığı bir parmaklığın ardında yaşıyor. Şimdi hayvanlarla ilgili bunca şey yazılmasının nedeni de bu. Özgür ve doğal bir yaşama duyulan özlemin ifadesi. Oysa insanlar için doğal yaşam, insanca yaşamdır. Ama bunu anlamıyorlar. Anlamak istemiyorlar. İnsan gibi yaşamak çok güç, o nedenle hiç olmazsa kurgusal düzeyde bundan kurtulma isteği var... Hayvana geri dönülüyor. Böylesi, insanca yaşamaktan çok daha kolay."

(Tanıtım Bülteninden)

VARLIĞIN MAHİYETİ (Arkesi) NEDİR? PROBLEMİ

Varlığın var olduğunu kabul eden ancak o zamana kadar değişik tanrılarla açıklanan (mitlerle açıklama) evrendeki çeşitliliği başka bir düzene dayandırmak isteyen Doğa Filozofları, "Arkhe nedir?" sorusunu sorma ihtiyacı duymuşlardır.

1) OLUŞÇULUK

Herakleitos ve Whitehead tarafından temsil edilen bu yaklaşıma göre varlık sürekli bir oluş yok oluş ve yeniden varoluş süreci içinde olduğundan özünü saptamak olanaksızdır.

FiloZofik

Uzayın geriye döndürülebilir olmasına karşılık (Onu zit yönlerde kat edebilirim ve başladığım yere geri dönebilirim. Örneğin, İzmir'den İstanbul'a gidip tekrar İzmir'e dönebilirim), zamanda geriye gidilemez. Zamanı ancak tek bir yönde kat edebiliriz. Şu andan geriye gidemem, geçen yılı yeniden yaşayamam. Tersine sürekli olarak ondan uzaklaşıyorum, hatta onunla ilgili hatıram bile değişir, güzel bir görünüm alır. Zaman her şeyi kendisiyle birlikte alıp götürür, herhangi bir şeyi sabit olarak tutmama engel olur.

FiloZofik

HERAKLEİTOS'tan AFORİZMALAR

- ✓ Çoğunluk kavramaz karşılaştığı şeyleri. Ne de onlar öğretildiği zaman. Yalnızca öyle gözükür.
- ✓ Çemberin başı sonu aynıdır.
- ✓ Uykudayken yaptıklarını unuttukları gibi, uyanırken yaptıklarını da bilmiyorlar.
- ✓ Her şey akar hiçbir şey kalıcı değildir o yüzden aynı dereye iki kez girmek mümkün değildir; çünkü dereye bir kez daha girdiğimde hem ben hem de dere değişmiştir.
- ✓ Artemis tapınağında çocuklarla oyun oynarken yanına gelen Efeslilere;
 - Ne şaşırıyorsunuz! Yoksa oyun oynamak sizinle devlet yönetmekten daha iyi değil mi?
- ✓ Değişmeyen tek şey, değişimdir.
- ✓ İnsanların karakterleri onların kaderleridir ve insanlar layık oldukları hayatları yaşarlar.
- ✓ Beklenmedik olanı beklemedikçe, onu bulamayacaksın.
- ✓ Karşıtlar yararlıdır, en iyi uyum farklılıklardan çıkar.
- ✓ Mutluluk maddi sevinçlerden ibaret olsaydı, çayıra koşan öküzleri mutlu saymak gerekirdi.
- ✓ Çok bilgili olman akıllı olduğunu göstermez.
- ✓ Hak kavramını haksızlık kavramı olmasaydı bilemezdik.
- ✓ Altın arayanlar çok toprak kazarlar ancak az şey bulurlar.

2) İDEALİZM

Varlığın özünün madde gibi sınırlı bir cevherden meydana gelebileceğini, varlığın özünün ancak ideal bir varlıktan meydana gelebileceğini öne süren yaklaşımdır. En önemli temsilcileri Platon, Aristoteles, Farabi, Hegel'dir.

FiloZofik

Klasik mantığın kurucusu olan Aristoteles hem Hristiyan dünyasını, hem de İslam dünyası düşünürlerini etkilemiştir. Bilhassa; Farabi, İbn-i Sina ve İbn-i Rüşd onun görüşlerinden etkilenmiştir. Aristoteles'e göre idealar birer isimden ibarettir. Gerçek olan, onların görünür bireyleridir. Söz gelişi "kedi idesi" diye kedilerden ayrı bir varlık yoktur. Sadece gözle görülen kediler vardır ve evrende esas olan tözler yani cevherlerdir. Biz duyularımızla biçimi aklımızla cevheri kavrarız. Varlıklar kademelidir. En tepede hareket ettiren ama hareket etmeyen saf cevher (Tanrı) bulunur.

FiloZofik

Berkeley'in İdealizmi

Berkeley'in idealist kuramına göre, "var olmak algılanmaktır." Peki, öyleyse biz nesnelere algılamadığımız anda var oluşları sona mı erer? Berkeley bu varlığı kabul ediyordu ama cevabı da hazırды. Tanrı. Evrendeki her şey her an tanrının zihninde olduğu için dünyanın varlığı ve devamlılığı güvencedeydi.

3) MATERYALİZM

Varlığın özünü madde olarak kabul eden, idea cinsinden özlerin ancak maddeye bağlı olarak varlığını sürdürdüğünü öne süren görüştür. En önemli temsilcileri ilk Çağ'da Naif Materyalizmi temsil eden doğa filozofları (Thales, Anaximenes, Anaximandros, Demokritos vb.), Yeni Çağ'da Hobbess, mekanik materyalizmi temsil eden La Mettrie ve günümüzde diyalektik materyalizmi temsil eden K. Marx'tır.

ÖRNEK

Doğa cansız edilgin, kendi kendine hareket edemez olsaydı, o zaman tanrı gibi ruh gibi manevi nedenlere başvurmak gerekli olurdu. Ama doğa kımıldamayıp, duran bir şey değildir; hareket maddenin temel niteliğidir. Manevi nedenleri işe karıştırmak, olsa olsa bilgisizliğimizin bir belirtisidir. Nerede doğal neden bulamıyorsak orada işin içine hep tanrı ile ruhu karıştırırız.

Burada aşağıdaki görüşlerden hangisi, hangi akım tarafından sırasıyla eleştirilmektedir?

- A) İdealizm - Materyalizm B) Düalizm - İdealizm
C) Oluşçuluk - Materyalizm D) Düalizm - Oluşçuluk
E) İdealizm - Oluşçuluk

Eleştirilen akım manevi nedenlerden söz edildiği için idealizm; eleştiren akım "hareket maddenin temel niteliğidir" dediği için materyalizm.

"A"

4) DÜALİZM

Varlığı hem madde hem idea olarak kabul eden görüştür. Temsilcisi Descartes'tır.

Düalizme göre, varlık alanında iki ana töz vardır: Yaratıcı ve yaratılan tözler.

Descartes ikici (düalist) felsefesiyle varlığın yaratılmış ruh ve madde gibi iki cevherden meydana geldiğini ileri sürer. Bu ikisini birbirinden ayırmak olanaksızdır.

FiloZofik

Yetmişine merdiven dayayan Thompson, daha uzun yaşayabilmek için yaşam tarzını tamamen değiştirmeye karar verir. Sıkı bir diyetle başlar, koşar, yüzer ve güneşlenir. Üç ay içinde 10 kilo verir, göbeği 10 santim darılırken göğüs kafesi beş santim genişler. İyice dinçleşen ve bronzlaşan Thompson başarısını yepyeni bir saç modeliyle taçlandırmaya karar verir. Yeni saç modeliyle berberden çıkıp karşıdan karşıya geçerken bir otobüsün altında kalır.

Son nefesini verirken, "Tanrım" diye haykırır, "Nasıl yapabildin bunu bana?"

Yukarıdan yanıt gelir: "Valla kusura bakma Thompson; tanıyamadım seni."

Zavallı Thompson aslında bazı ilineksel özelliklerini değiştirmiştir, bu nedenle bütün bu değişikliklere karşın biz onun özünde hala Thompson olduğunu biliyoruz; aslında bunu Thompson da biliyordu. Zaten bu iki koşul fıkranın kuruluşunun özüne aittir.

Thomas Catheart & Daniel Klein

Platon Bir Gün Kolunda Bir Ornitorenkle Bara Girer

5. FENOMENOLOJİ

Varlığı fenomen olarak kabul eden görüştür. Edmund Husserl tarafından temsil edilen bu yaklaşıma göre insan varlığa değerler yükleyerek yaklaştığından onun özüne hiç yaklaşmamaktadır. Varlığın özü değerlerden arındırılmış (ayraç içine alınmış) salt varlığın kendisidir. Buna Husserl "fenomen" adını vermiştir.

EVRENDE AMAÇLILIK VAR MIDIR? PROBLEMİ

Evrenin genel dengesi içinde bir düzeni vardır. Örneğin; Güneş her gün doğudan doğar, batıdan batar; mevsimler birbirini izler; göçmen kuşlar göç zamanı göç eder vb. Evrende amaçlılık var mıdır? problemi bunu sorgular.

MEKANİST GÖRÜŞ

Mekanist görüşe göre, evrende olup biten her şey (canlı - cansız), tümüyle maddi elemanlardan ve nedensellik ilkesine bağlı olarak mekanik bir biçimde oluşmuştur. Söz konusu bu nedenler, fizik ve kimya tarafından açıklanabilir. İlk Çağda Demokritos ve diğer materyalist filozoflar bu görüşü savunur.

TELEOLOJİK GÖRÜŞ

Teleoloji, yaşamı ve evreni ereklerle (amaçlarla) temellendiren düşünce biçimidir. Buna göre, evrendeki her şey, Mekanist görüşteki gibi bir nedenselliğe göre değil belli bir ereğe/amaca göre gerçekleşir. Bu görüşün ilk temsilcilerinden olan Anaxagoras "Bir miktar balçıktan, kendiliğinden bir heykel oluşabilir mi? Kuşkusuz oluşmaz. Balçığın heykel olabilmesi için nasıl bir heykeltici gerekiyorsa, düzenli bir evrenin oluşması için de bu evrende bir plana göre hareket eden bilinçli ve etkili bir gücün bulunması gerekir" der. Ona göre bu güç yaratıcı değil, yapıcı Tanrı'dır. Leibniz ve Kant da bu görüşü savunmuştur.

Çağımızda ise Hans Driesch, canlılığın fiziksel ve kimyasal nedenlerle açıklanmayacağını, canlılar için nedenselliği aşan bir boyutun olduğunu savunur. Canlılığa özel vurgu yapan bu görüşe "vitalizm" adı verilir.

TEOLOJİK GÖRÜŞ

Teolojik görüşe göre ise, Dünya'daki her şey Tanrı tarafından, insan varlığı için, insana hizmet edecek şekilde düzenlenmiştir.

FiloZofik

VAROLUŞSAL SORUNLAR

Karınca, hayvanlar âlemini iki sınıfa ayırmaktadır:

- a) Aslan, kaplan ve çingiraklı yılan gibi şefkatli ve iyi huylu hayvanlar
b) Piliçler, ördek ve kazlar gibi yırtıcı hayvanlar.

Felsefi Bir Metin Üzerinden Varlık Türlerinin Sınıflandırılması

MAĞARA ALEGORİSİ (BENZETMESİ)

Sokrates:

- Şimdi, dedim, insan denen yaratığı eğitimle aydınlanmış ve aydınlanmamış olarak düşün. Bunu şöyle bir benzetmeyle anlatıyorum: yer altında mağaramsı bir yer, içinde insanlar. Önce boydan boya ışığa açılan bir giriş... İnsanlar çocukluklarından beri ayaklarından, boyunlarından zincire vurulmuş, bu mağarada yaşıyorlar. Ne kimıldanabiliyorlar, ne de burunlarının ucundan başka bir yeri görebiliyorlar. Öyle sıkı sıkıya bağlanmışlar ki, kafalarını bile oynatamıyorlar. Yüksek bir yerde yakılmış bir ateş parlıyor arkalarında. Mahpuslarla ateş arasında dimdik bir yol var. Bu yol boyunca alçak bir duvar, hani şu kukla oynatanların seyircilerle kendi arasına koydukları ve üstünde marifetlerini gösterdikleri bölme var ya, onun gibi bir duvar. Böyle bir yeri getiriyor musun gözünün önüne?

Glaukon: - Getiriyorum.

- Bu alçak duvar arkasında insanlar düşün. Ellerinde türlü türlü araçlar, taşlar, tahtadan yapılmış, insana, hayvana ve daha başka şeylere benzer kuklalar taşıyorlar. Bu taşıdıkları şeyler, bölmenin üstünde görülüyor. Gelip geçen insanların kimi konuşuyor, kimi susuyor.

- Garip bir sahne doğrusu ve garip mahpuslar!

- Ama tıpkı bizler gibi. Bu durumdaki insanlar kendilerini ve yanındakileri nasıl görürler? Ancak arkalarındaki ateşin aydınlığıyla mağarada karşılarına vuran gölgeleri görürler, değil mi?

- Ömürleri boyunca başlarını oynatamadıklarına göre, başka türlü olamaz.

- Bölmenin üstünden gelip geçen bütün nesnelere de öyle görürler.

- Şüphesiz.

- Şimdi bu adamlar aralarında konuşacak olursa, gölgele-re verdikleri adlarla gerçek nesnelere anlattıklarını sanırlar, değil mi?

- Öyle ya.

- Bu zindanın içinde bir de yankı düşün. Geçenlerden biri her konuştuğu mahpuslar bu sesi karşılarındaki gölgenin sesi sanmazlar mı?

- Sanırlar tabii.

- Bu adamların gözünde gerçek, yapma nesnelere gölgelelerinden başka bir şey olamaz ister istemez, değil mi?

- İster istemez.

- Şimdi düşün: Bu adamların zincirlerini çözer, bilgisizliklerine son verirsen, her şeyi olduğu gibi görürlerse, ne yaparlar? Mahpuslardan birini kurtaralım; zorla ayağı kaldıralım; başını çevirelim, yürütelim onu; gözlerini ışığa kaldırsın. Bütün bu hareketler ona acı verecek. Gölgelelerini gördüğü

nesnelere gözü kamaşarak bakacak. Ona demin gördüğü şeyler sadece boş gölgelerdi, şimdiyse gerçeğe daha yakınsın, gerçek nesnelere daha çevriksin, daha doğru görüyorsun, dersek; önünden geçen her şeyi birer birer ona gösterir, bunların ne olduğunu sorarsak ne der? Şaşırma kalmasın mı? Demin gördüğü şeyler, ona şimdikilerinden daha gerçek gibi gelmez mi?

- Daha gerçek gelir.

- Ya onu aydınlığın ta kendisine bakmaya zorlarsak? Gözlerine ağrı girmez mi? Boyuna başını bakabildiği şeylere çevirmez mi? Kendi gördüğü şeyleri, sizin gösterdiklerinizden daha açık, daha seçik bulmaz mı?

- Öyle sanırım.

- Onu zorla alıp götürsek, dik ve sarp yokuştan çıkarıp, dışarıya, gün ışığına sürükleysek, canı yanmaz, karşı koymaz mı bize? Gün ışığında gözleri kamaşıp bizim şimdi gerçek dediğimiz nesnelere hiç birini göremeyecek hale gelmez mi?

- İlk bir şey göremez her hâlde.

- Yukarı dünyayı görmek isterse, buna alışması gerekir. Rahatça görebildiği ilk şeyler gölgeler olacak. Sonra, insanların ve nesnelere sudaki yansısı, sonra da kendileri. Daha sonra da gözlerini yukarı kaldırıp, güneşten önce yıldızları, ayı, gökyüzünü seyredecek.

- Her hâlde.

- En sonunda da güneşi; ama artık sularda, ya da başka şeylerdeki yansısıyla değil, olduğu yerde, olduğu gibi.

- Öyle olsa gerek.

- İşte ancak o zaman anlayabilir ki, mevsimleri, yılları yapan güneştir. Bütün görünen dünyayı güneş düzenler. Mağarada onun ve arkadaşlarının gördükleri her şeyin asıl kaynağı güneştir.

Kaynak: Platon, DEVLET:7.Kitap,

(Çeviren Sebahattin Eyüpoğlu), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1937. (s. 514a -516 c)

YORUMU

Mağara "değişim alemi"ni temsil eder; her şeyin kusurlu ve sürekli değişken olduğu, günlük deneyimlerimizin görünür evrenidir. Sıradan insanları simgeleyen zincire vurulmuş mahkûmlar, sanı ve yanılsamalardan oluşan bir dünyada yaşar. Daha önceden mahkûm olan ve şimdi serbestçe gezebilen kişi, sürekli değişen algı ve deneyim dünyası içinde mümkün olabilecek en doğru gerçeklik görüşüne ulaşır. Mağaranın dışındaki dünya ise "varlık alemi"ni temsil eder; kusursuz, ebedi ve değişmez olan bilgi nesnelere doludur, hakikat evrenini. Fikrin özü; dünyevi bilgi gölgelelerin bilgisidir.

FiloZofik

C.S. Lewis'in fantastik roman dizisi Narnia Günlükleri'nde Platon'un Mağara Alegorisi'nin belirgin bir yankısı vardır. Son savaş başlıklı son kitabın bitiminde öykülerin kahramanı olan çocuklar Narnia'nın yıkılışına tanık olur. Gözlerimizin önüne Aslan'ın Ülkesi çıkar bu defa. Eski Narnia'da ve anılarından İngiltere'de en iyi olan ne varsa hepsini barındıran bir ülkedir burası. Çocuklar aslında öldüklerini ve şimdi buldukları sonsuz ve hiç değişmeyen dünyanın soluk bir taklidi niteliğindeki gölge ülkesinden geçtiklerini keşfederler. Yunan filozofun Batının kültürü, dini ve sanatı üstündeki büyük etkisinin sayısız örneklerinden biridir bu.

Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Felsefe Fikri, Ben Duprè

FiloZofik**PLATONİK AŞK**

Günümüzde Platon'un en yaygın olarak ilişkilendirildiği fikir olan Platonik aşk, Mağara Alegorisi'nde zihnin evreni ile duyular evreni arasındaki keskin karşıtlıktan çıkar. Aşkın en mükemmel biçiminin fiziksel değil zihinsel olduğu yolundaki klasik ifade, Platon'un bir başka tanınmış diyalogu olan Şölen'de yer alır.

*Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Felsefe Fikri,
Ben Duprè*

**BİR FİLM: MATRIX**

(Varlık felsefesi açısından değerlendirin.)

Filmin Konusu: Bir yaşanan gerçek vardır, bir de yaşananın ötesinde olan gerçeklik... Biri rüya, diğeri ise Matrix! Önce Neo'dan söz edelim. Neo, harflerin yerini değiştirince "One" kelimesi oluşuyor. Yani "Bir", filmdeki mantığa göre "The One", yani seçilmiş kişi. Kelime aynı zamanda Yunancada "yeni" anlamına geliyor. O, insanları kurtarmaya gelen, onlara aydınlık yolu gösterecek olan kişi.

Neo, son derece tehlikeli bir adam olan Morpheus'un gerçeği bildiğine inanmaktadır. Morpheus, Yunan mitolojisine göre Gece ile Uykulu'nun oğlu. "Rüya Tanrısı" olarak bilinir. Matrix'in yarattığı "sanal rüyayı" sona erdirmeye çalışan sakın, bilge kişi.

Bir gece Neo, kendisini başka bir dünyaya götürebilecek güzel yabancı Trinity ile tanışır. Bu kızın götüreceği dünyada, Neo, Morpheus'u bulacak ve Matrix hakkında bir şeyler öğrenecektir. Neo, tam olarak kavrayamadığı şeylerin yaşamını kontrol ettiğini bilse de, soru şudur; "Nedir bu Matrix?"

**BİLİNMESİ GEREKEN KAVRAMLAR**

Varlık	Var olan her şey.
Varoluş	Sonsuz ve sınırsızca değişen varlığın somut biçimleridir.
Oluş	Bir işin, bir durumun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, süreç.
Metafizik	Duyularımızla algılayamadığımız varlıkların sebeplerini ve temellerini araştıran felsefe, fizikötesi.
Arkhe	Bütün varlıkların kaynağı ve temeli.
İdea	Değişmez öz, anımsama yoluyla kavranabilen, duyularla yalnızca görüngüleri algılanabilen asıl gerçeklik.
Realizm	Varlığın insan zihninden (onun bilmesinden) bağımsız olarak var olduğunu savunan akım.
Nihilizm (Hiççilik)	Bilgi felsefesinde her tür bilginin bir aldanma olduğunu, bilginin olmadığını; ahlak felsefesinde insan eylemlerini belirleyen değerlerin olmadığını; varlık felsefesinde hiçbir şeyin var olmadığını savunan akımdır.
İdealizm	Varlığın kaynağının idea olduğunu savunan akımdır.
Materyalizm	Varlığın kaynağının madde olduğunu savunan akımdır.

BU KONUDAKİ FİLOZOFLAR

Gorgias, Protagoras, Herakleitos, Whitehead, Platon, Aristoteles, Farabi, Hegel, Demokritos, Hobbes, La Mettrie, Marx, Descartes, Husserl

Hocasından



Video-4

EPİSTEMOLOJİ (BİLGİ FELSEFESİ)

Epistemoloji, doğru bilginin mümkünlüğü, kaynağı, sınırları ve ölçütleri konularıyla ilgilenen felsefe dalıdır.

ÖRNEK

Epistemoloji (Bilgi felsefesi) bilginin doğruluğu, kaynağı ve sınırlarıyla ilgili problemleri inceleyen felsefe alt dalıdır.

Aşağıdakilerden hangisi epistemolojinin (bilgi kuramının) yanıtını aradığı bir soru değildir?

- A) İnsan bilgisinin imkân ve sınırları nelerdir?
- B) Doğru bilgiye ulaşılabilir mi?
- C) Gerçekliği bilmek olanaklı mıdır?
- D) İnsan akli her şeyi bilebilir mi?
- E) "Öz" ile "görünüm" aynı şey midir?

Bilgi felsefesi bilginin doğruluğu, imkânı, kaynağı ve sınırlarıyla ilgilidir. "Öz" ile "görünüm" aynı şey midir? sorusu ontolojinin alanına girer.

"E"

DOĞRU BİLGİ MÜMKÜN MÜDÜR? PROBLEMİ

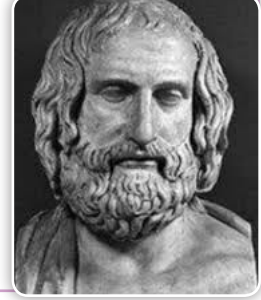
İlk Çağ felsefesinde "Arkhe" nedir? sorusuna cevap arayan filozofların farklı farklı cevaplar vermesi zaman içinde "Herkesin üzerinde uzlaşabileceği doğru bilgi mümkün müdür?" sorusunu da beraberinde getirmiştir. Felsefe tarihine baktığımızda filozofların büyük bölümünün bilginin mümkün (olanaklı) olduğunu kabul ettiklerini (Dogmatizm akımı adı altında toplanırlar.) görebiliriz.

Ancak Sofistler, metafiziksel / ontolojik doğruluk anlayışının sarsılmasına yol açmışlar ve bilgimizin doğruluğunun ancak olasılık kalıbı içinde mümkün olduğunu ifade etmişlerdir. Onların düşünceleri, belli bir sisteme ve bütünlüğe ulaşmamış olsa da, bilgi felsefesi alanında etkili olmuştur.

SOFİST FİLOZOFLAR

Felsefe tarihi sahnesine Doğa filozoflarından sonra çıkmışlardır. Doğa filozofları varlığın var olup olmadığını, mahiyetinin ne olduğunu kendilerine sormuşlar; su, hava, ateş, toprak, atom vb. şeklinde cevap vermişlerdir. Sofistler ise doğa yerine insan ve toplumla ilgilenmişler bu yönleriyle felsefenin konu alanını genişletmişlerdir. Sofistler bilginin değeri konusunda "Her şey herkese göre değişmektedir. Algı bilgisi kişiye göreliliktir. Oysa doğru tek olmalı ve herkes doğrunun üs-

tünde birleşebilmelidir. Bir şey birden farklı doğruluğa sahipse, o doğru olamaz." tezini savunmuşlardır. Sofistlere göre felsefenin bir eğitim meselesi olarak uygulanması, toplumsal ayrımların ve eşitsizliklerin insan ürünü olarak değerlendirilmesi, herkesin eşit olduğu düşüncesinin geliştirilmesi, doğal hukukun savunulması, dinin ve tanrının reddedilmesi belli başlı felsefi konulardır. Bu şekilde otorite ve geleneği (yasa, hukuk, sosyal ve ahlaki normlar vb.) sarsmışlardır.



Protagoras

Filozofik

BU GÖRELİLİK!

Pat: Hey, Mike! Çevre yolundayım ve seni yeni cep telefonumdan arıyorum!

Mike: Aman dikkat et, Pat. Daha demin radyoda kaçığın tekinin çevre yolunda ters yönde gittiğini duyurdular.

Pat: Kaçığın teki mi? Yahu çevre yolunda yüzlercesi var!

Thomas Cathcart & Daniel Klein

Platon Bir Gün Kolunda Bir Omirtorenkle Bara Girer

ÖRNEK

Bir gün Nasreddin Hoca'ya bir dava gelir. Hoca önce davacıyı dinler, " haklısın" der, sonra davalıyı dinler ona da "haklısın" der. Bu durumu izleyen hanımı Hoca'ya " Bu nasıl iş hoca, davacı da haklı, davalı da haklı?" deyince Hoca " sen de haklısın hanım" diye karşılık vermiş.

Nasreddin Hoca'nın bu yaklaşımı, aşağıdakilerden hangisine örnek gösterilebilir?

- A) Doğru bilginin kişiden kişiye göre değiştiğine
- B) Kesin bir yargıya ancak şüphe ederek ulaşılacağına
- C) Deneye dayanan bilginin, genel - geçer olduğuna
- D) Akılla elde edilen bilgilerden şüphe edilemeyeceğine
- E) Duyu verileri ile ulaşılan bilginin yanıltıcı olduğuna

Nasreddin Hoca herkesi anlattıklarına göre ayrı ayrı haklı bulmuştur. Bu bize bilginin görelliliğini verir.

"A"